

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра англійської філології та методики викладання іноземної мови

Рекомендовано до захисту

Протокол засідання кафедри № _____

від « ____ » _____ 2024 р.

Завідувач кафедри Морозова І.І.

(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ПОСЛАННЯ ПРЕЗИДЕНТА США «ПРО СТАН КРАЇНИ»
ЯК ЖАНР ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Виконавець:

студентка: II курсу магістратури,
групи АМПЗ-61
Коряк Олена Сергіївна

Керівник роботи:

Морозова Ірина Ігорівна, канд. філол. н., доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії
Протокол № _____ від « ____ » _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ’ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Визначення явища “дискурс”	7
1.1.1. Хронологія потрактування феномену “дискурс”	7
1.1.2. Типологія дискурсів	9
1.1.3. Політичний дискурс як інституційний різновид	12
1.2. Промова Президента США як тип інституційного політичного дискурсу	20
1.2.1. Основні характеристики президентської політичної промови	20
1.2.2. Лінгвокраїнознавча складова президентської політичної промови.....	24
1.3. Мовленнєвий акт як структурна одиниця дискурсу	25
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ПРОМОВ «ПРО СТАН КРАЇНИ»: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ	35
2.1. Послання президента Джорджа Вашингтона як модель побудови доповіді “Про стан країни”	35
2.2. Послання президентів США ХХІ століття “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу.....	46
2.2.1. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Джорджа Буша “Про стан країни”	47
2.2.2. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Барака Обама “Про стан країни”	53

2.2.3. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Джозефа Байдена “Про стан країни”	57
2.3. Послання президентів США “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу: зіставний аналіз	62
Висновки до розділу 2.....	65
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	74
ДОДАТОК А.....	75
ABSTRACT.....	78

ВСТУП

Щорічні звернення президентів США *“Про стан країни”* вже протягом понад двох століть є невід’ємною частиною американського політичного життя. Вони слугують засобом комунікації між головою держави, Конгресом (законодавчим органом країни) та громадянами. Ці послання мають на меті не лише підбивання підсумків діяльності уряду, а й розгляд важливих соціально-політичних подій та майбутніх планів [61]. Як офіційні промови, звернення президента реалізують важливі комунікативні завдання, стаючи не лише інформаційними повідомленнями, а й складовою політичного дискурсу. По-перше, політичний дискурс як потужний інструмент маніпуляції і впливу потребує детального аналізу з погляду мовленнєвих актів, які використовуються для досягнення певних цілей, таких як зміцнення підтримки політики уряду, мотивація громадян до дій або консолідація нації навколо спільних ідей. По-друге, лексико-граматичні особливості таких звернень президента є показовими для розуміння еволюції політичної риторики і надають можливість простежити зміни у мовних стратегіях президентів залежно від суспільно-політичних умов. По-третє, прагматичний аспект аналізу дозволяє визначити, які прагматичні стратегії й тактики сприяють розкриттю того, як президенти використовують мову для здійснення впливу на громадськість. Такий підхід дозволяє побачити динаміку взаємодії між президентом і громадянами через мову, відзначити зміни у формах звернень до народу та, відповідно, отримати повне уявлення про прагматичне навантаження цих текстів. Усвідомлення функцій, комунікативних стратегій та мовленнєвих прийомів, що використовуються у цих посланнях, сприяє глибшому розумінню ролі таких промов у політичній комунікації та обумовлює **актуальність** цієї наукової розвідки.

Об’єктом дослідження є послання президентів США *“Про стан країни”* XVIII та XXI століть.

Предметом дослідження є соціо-прагматичні та лексико-стилістичні особливості політичних звернень президентів США *“Про стан країни”*, їхній

зв'язок із комунікативними функціями, притаманні мовленнєві акти, ознаки офіційного стилю, а також вплив цих характеристик на когнітивне сприйняття аудиторії та на формування суспільно-політичного контексту у часовій перспективі.

Мета дослідження полягає у визначенні лексико-стилістичних та соціально-прагматичних характеристик послань президентів США *“Про стан країни”* з позиції історичного розвитку.

Поставлена мета передбачає необхідність вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність поняття політичного дискурсу, дослідивши його структуру та функціональні особливості, що впливають на слухачів;
- надати визначення жанру президентської промови у межах політичного дискурсу, зосередивши увагу на його характерних рисах та цілях;
- розглянути класифікацію мовленнєвих актів як основи для здійснення дослідження президентського дискурсу США у часовій перспективі;
- визначити дискурсивні та мовленнєві характеристики у президентських промовах XVIII та XXI століть і провести діахронічний аналіз цих особливостей;
- встановити характерні ознаки лексичної та граматичної складової текстів президентських звернень XVIII та XXI століть і порівняти ці характеристики американського президентського дискурсу в історичній перспективі.

Матеріалом дослідження слугували тексти політичних послань президентів США *“Про стан країни”* (*“State of the Union”*): промова Джорджа Вашингтона *“Про стан країни”* 1790 року, промови Джорджа Буша *“Про стан країни”* 2002 та 2008 років, промови Барак Обама *“Про стан країни”* 2009 та 2016 років, промови Джозефа Байдена *“Про стан країни”* 2021 та 2023 років. Загальна кількість прикладів, дібраних методом суцільної вибірки – 627.

У дослідженні були використані такі **методи**: дискурсивний аналіз – дозволив розглянути, як президентські промови створюють суспільні

наративи та забезпечують зв'язок з аудиторією; прагматичний аналіз – дозволив розкрити, які мовленнєві акти використовуються для досягнення конкретних прагматичних цілей; контент-аналіз – дозволив систематично ідентифікувати та класифікувати панівні лексико-граматичні особливості у текстах звернень “*Про стан країни*”; елементи кількісних підрахунків – дозволили встановити показники використання мовленнєвих актів та мовних засобів у промовах “*Про стан країни*” різних президентів на різних історичних етапах.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше було проведено комплексний аналіз прагматичних та лексико-граматичних характеристик політичних послань президентів США “*Про стан країни*” у часовій перспективі.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані в спецкурсах у галузі загального мовознавства (розділ «Мова та суспільно-політична комунікація»), лексикології (розділ «Лексико-граматичні особливості політичного дискурсу»), теоретичної граматики (розділ «Типологія мовленнєвих актів у політичному дискурсі»), у комунікативних дослідженнях впливу політичної риторики на суспільну думку (розділ «Комунікативні стратегії президентських звернень»), а також у курсі лінгвокраїнознавства (розділ «Політична система США»).

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатка та анотації. Обсяг основної частини роботи становить 68 сторінок, загальний обсяг роботи – 79 сторінок. Список використаних джерел включає 65 позицій, з яких 22 – іншомовні джерела.

Апробація основних положень відбулася на студентській науковій конференції кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (21 листопада 2024 року). На основі результатів дослідження було підготовлено і подано до друку статтю.

РОЗДІЛ 1

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Визначення явища “дискурс”

1.1.1. Хронологія потрактування феномену “дискурс”. Слово “*discursus*” у латині тлумачилось як розмова або спілкування. Однак, наприкінці XVI століття це поняття інтерпретують як усну або письмову комунікацію, що вказує на процес усвідомлення, пояснення та розмірковування чогось суб'єктом, переважно у вигляді формального висловлення або дискусії [43, с. 233].

Ураховуючи сучасні критерії, поняття дискурсу є складним комунікативним явищем, яке охоплює, окрім тексту, позамовні чинники (мислення, світознавство, мовлення реципієнта та його особливості), що потрібні для детального аналізу і цілковитого розуміння процесу та контексту ситуації. За словами дослідниці Сари Мілз, поняття дискурсу має більше тлумачень, ніж будь-який інший термін в літературознавстві та теорії культури [56, с. 1].

Загально відомо, що американський мовознавець Зелліг Гарріс використав вперше поняття дискурсу у 1952 році у своїй праці “*Discourse Analysis*” [52, с. 23]. Гудзь Н. О. визначає поняття дискурсу за допомогою трьох основних рис, які зауважив М. Стаббс:

1. У формальному аспекті: дискурс – це лінгвістична одиниця мови, що перевищує обсяг звичайного речення.
2. У змісті: дискурс взаємопов'язаний з використанням мови в контексті соціальних подій.
3. За своєю структурою: дискурс є діалоговим [8, с. 443].

Власне дискурс є складним поняттям, що неоднозначно тлумачиться у сучасній лінгвістиці. Його можуть інтерпретувати як форму мовлення або складну комунікативну подію, чи конкретну бесіду (оскільки дискурс завжди пов'язаний з процесом мовлення); як процес усвідомлення тексту та вплив його

чинників на наше сприйняття та передачу інформації; як зв'язний логічний текст, що враховує екстралінгвістичні чинники: прагматичні, соціокультурні та психологічні; як процес мовлення, що досліджується у контексті подій, оскільки цілеспрямовано бере участь у людській взаємодії та їхніх когнітивних процесах [64; 65]. Наприклад, нідерландський лінгвіст Т. А. Ван Дейк стверджував про «категорію розмиття» дискурсу і пояснював це як умови створення та існування терміна, а також невизначеність стосовно положення дискурсу у системі мовних категорій [63, с. 225]. Водночас, З. Гарріс просто тлумачив це поняття як послідовність висловлювань [52, с. 99].

Дійсно поняття дискурсу має різні тлумачення залежно від наукового способу дослідження, а також контексту подій. Однак, прагмалінгвістика трактує дискурс як більш вагомий категорію, ніж просто текст. Вона передбачає не лише логічну послідовність речень, а й увесь контекст ситуації, у якій вони вживаються, а також включає інтерактивну взаємодію комунікантів, вплив їхньої комунікації та невербальні елементи спілкування, мету та цілі учасників комунікації, соціальний та культурний контекст [65, с. 301].

Останнім часом з'явилась значна зацікавленість в дослідженні дискурсу як когнітивно-семантичного явища. Кожна комунікативна дія в межах спонтанного або організованого дискурсу відображає певні комунікативні та когнітивні структури, які містять фреймові моделі, що включають соціокультурну інформацію. Фрейм може бути розглянутий як метод зображення типової ситуації, яка може мати різні варіації або як одиниця інформації, що організована навколо певної концепції дискурсу та містить базову чи потенційну інформацію, пов'язану з цією концепцією. У своїх наукових дослідженнях, Т. А. Ван Дейк використовує поняття фрейму для опису організації загальних знань у концептуальній системі [63, с. 177].

Дискурсивний аналіз може розкрити різні аспекти суспільного життя, такі як владні структури, ідеологічні вірування, культурні стереотипи, національні особливості. Крім того, він може допомогти виявити, як мовлення впливає на нашу думку, переконання та поведінку. Аналіз дискурсу є ключовим

інструментом для збагачення свідомості про культурну різноманітність та створення більш свідомих та демократичних суспільств.

1.1.2. Типологія дискурсів. Питання класифікації дискурсу викликає підвищений інтерес не лише серед мовознавців, а й серед дослідників з інших галузей знань, що призводить до неоднорідності та нерівномірності його дослідження.

Одним з перших і найбільш фундаментальних видів дискурсу є усний та письмовий. Усний та письмовий дискурси – це дві форми комунікації, які відрізняються за способом передачі інформації та специфікою мовленнєвого процесу. Наприклад, усний дискурс передається в усній акустичній формі, під час якої співрозмовники обмінюються інформацією у реальному часі, а письмовий дискурс, з іншого боку, передається за допомогою письмових візуальних засобів, таких як листи, електронні повідомлення, текстові документи, тощо [43, с. 234]. Крім цього, усний дискурс зазвичай менш формальний, ніж письмовий дискурс, і він частіше містить недоліки в граматиці, вимові та інших подібних аспектах, що властиві мовленню [там само]. Водночас письмовий дискурс зазвичай формальний й вимагає точності і грамотності викладу.

Відповідно до комунікативної функції усний дискурс зазвичай має за мету передачу короткої інформації за короткий час, а письмовий дискурс може бути розгорнутим і містити більше деталей та аргументів. До того ж усний дискурс зазвичай твориться між людьми, які знаходяться поруч і можуть взаємодіяти один з одним за допомогою мовлення, а у письмовому дискурсі, аудиторія може бути ширшою і складатися з людей, з якими автор не має безпосереднього зв'язку [21, с. 127]. Це особливо важливо сьогодні, коли письмова комунікація широко використовується в освіті, бізнесі та інших сферах життя. Усний дискурс може включати міміку, жести та інші елементи невербальної комунікації, що дозволяє передати додаткову інформацію та виразити емоції, а письмовий

дискурс не має таких можливостей та зазвичай передає лише письмовий текст [там само].

О. О. Селіванова виділяє два типи письмового дискурсу: адресований та неадресований [30, с. 135]. Неадресований дискурс має загальний характер, оскільки не впливає на конкретну особу. Як вказує А. П. Загнітко тексти художнього, наукового чи публіцистичного стилю належать до неадресованого дискурсу, бо вони спрямовані на уявного адресата і можуть бути розподілені на загальні та індивідуальні залежно від їхнього напрямку, а до адресованого дискурсу належать листи, повідомлення чи звістки, спрямовані на конкретного адресата [11, с. 24]. Також А. П. Загнітко, зважаючи на способи паравербального спілкування, поділяє на одnobічний та двобічний дискурси, а за допомогою інтенційної або як її офіційно називають ілокутивної складової, існують експресивний (виразний), репрезентативний (характерний), комісивний (висловлює певні почуття або емоції), директивний (наказовий, що має на меті давати команди, інструкції, доручення, вказівки або поради з метою виконання певної дії чи досягнення певної мети) дискурси [11, с. 24]. До того ж дискурс можна класифікувати згідно поняття істини чи хибності на контрадикторний різновид, тип приховування, тип розшифрування, бажано хибний вид, конвенційно-хибний та шифровано-правдивий [11, с. 23-24].

Аналізуючи різновидність дискурсу, українські лінгвісти І. С. Шевченко та О. І. Морозова висунули такі критерії класифікації різних типів дискурсу:

- 1) залежно від форми передачі – усний та письмовий;
- 2) залежно від кількості учасників у процесі комунікації – монологічний (один учасник) і діалогічний (два або більше учасників); також, враховуючи мету учасників комунікації, діалогічний дискурс можна умовно поділити на комплементарний (передбачає взаємодію співрозмовників для досягнення спільної мети), компетивний (передбачає конкуренцію між комунікантами) та координативний (забезпечує підтримку та співпрацю учасників дискусії);

3) залежно від спрямування – інституційний (який використовується у межах певної інституції або професійної сфери діяльності, такої як політика, наука, релігія, освіта тощо та включає в себе специфічну мовну термінологію, концептуальні рамки і стереотипи мислення, які використовуються в цій інституції) та персональний (який є менш формальним і більш особистим, і його використання обмежене особистими стосунками, такими як друзі, родина, колеги);

4) залежно від контексту комунікативних подій – аргументативний (аргументація з метою переконання), конфліктний (агресивні методи задля захисту власних інтересів) та гармонійний (підтримка та взаємодія з метою досягнення спільної цілі);

5) залежно від демографічних, професійних та політичних особливостей адресата та адресанта – віковий та гендерний дискурси (наприклад, дитячий, юнацький, людей похилого віку, жіночої та чоловічої статі, селян та міщан), а також професійний (передбачає спілкування між фахівцями в різних галузях професійної діяльності та може включати в себе спеціальну термінологію) та політичний (взаємодія між політичними суб'єктами з метою обговорення, пропонування, переконання або захисту ідей, поглядів, позицій);

6) залежно від функціональності та інформативності – емоційний (який передбачає вираження своїх емоцій, почуттів та ставлення до обговорюваної теми, й може включати в себе використання різноманітних мовних засобів, таких як інтонація, жести, міміка, лексика тощо), оцінний (висловлювання думок, переконань чи оцінок для вираження ставлення до певної ситуації, явища, події, ідеї або іншого об'єкту), директивний (комунікативний процес, в якому мовець намагається впливати на поведінку співрозмовника шляхом висловлювання директивних, тобто настановних чи інструктивних, висловлювань) та фатичний (здебільшого слугує для підтримки соціальної взаємодії та підтримки відносин між співрозмовниками, а не для обміну інформацією) дискурси;

7) залежно від формальності та змістовності – художній, публіцистичний, науковий, офіційний та неофіційний [43, с. 233-236].

Тому І. С. Шевченко та О. І. Морозова стверджують, що типологія дискурсу є складним явищем, яке залежить від різноманітної кількості критеріїв та лінгвістичних гіпотез. Це означає, що «типологія дискурсу є історично зумовленою та дослідник обирає її залежно від конкретних потреб аналізу» [43, с. 234].

Однак, загальновідомою та найбільш широко вживаною вважається класифікація дискурсу, що ґрунтується на різних типах семіотичних знаків, українського діяча Г. Г. Почепцова, що охоплює такі види дискурсу як теле- та радіодискурс, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері PR (зв'язки з громадськістю), рекламний дискурс, політичний, релігійний дискурси [28, с. 138-139]. Загальним поняттям усі ці типи можна окреслити як інституційні, бо вони використовуються у галузі певної інституції або професійної сфери діяльності.

Зрозуміло, що дискурс по-різному можна класифікувати згідно з критеріями та категоріями, що є важливими для лінгвістичних досліджень. Тому цей процес безперервний, оскільки нові види дискурсу з'являються під час лінгвістичного аналізу. Вивчення різних типологій дискурсу, як правильно зауважує Л. В. Солощук, відкриває широкі можливості для аналізу дискурсивного матеріалу з різних перспектив [36, с. 148]. Це важливо, адже кожен типологічний підхід дозволяє виокремити певні аспекти дискурсу, які можуть залишитися непоміченими при використанні іншої моделі, тому це знадобиться нам для більш глибокого та ретельного аналізу політичного дискурсу.

1.1.3. Політичний дискурс як інституційний різновид. З погляду науки термін “політика” інтерпретують як техніку керування країною та її громадянами, а саме чіткі стратегії управління й утворення внутрішніх та зовнішніх зв'язків на правовому рівні [23, с. 11]. Учасниками таких правовідносин є особи, що виражають жагу не лише до формування та

збереження цієї керувальної діяльності, а й до змагання за владу та свою систему у застосуванні останньої [25, с. 118].

Однак найважливішим фактором, що потрібний для реалізації таких взаємовідносин – політична комунікація (усна чи письмова), тобто політичний дискурс [23, с. 151]. Кожний політичний період у будь-якій країні характеризується своїми змінами чи новизною, а політичний дискурс – це допоміжний інструмент, що дозволяє нам простежити різноманітні тенденції розвитку використання мови суспільством та державою під час конкретного політичного режиму [23, с. 157].

Галузь науки, що фокусується на аналізі політичного дискурсу, відома як політична лінгвістика. Вона є доволі новим поняттям у мовознавстві. Ця галузь досліджує політичний дискурс через призму взаємодії її учасників: комунікантів (ті, хто ініціює комунікативний процес) та комунікатів (ті, хто сприймає процес мовлення) [34, с. 41]. Також необхідно враховувати цілі комунікації оратора (комуніканта), адже це істотно впливає на цільову аудиторію (комунікатів). Ідею такого аналізу пропонує Л. М. Синельникова, наголошуючи на важливості характеристик особистості комуніканта та соціально-психологічних факторів комуніката у формуванні засад політичного дискурсу [34, с. 41]. Комунікантом може бути політик, журналіст чи письменник, який займається політичними темами, політолог, або навіть звичайний громадянин. Цього мовця характеризують такі фактори як його ідеологія, соціальний статус, вік та гендер, які впливають на передачу та сприйняття інформації між оратором та цільовою аудиторією, а саме на її спосіб викладу, емоційну інтонацію, словесну поведінку, і, як наслідок, формуються різновиди мовних характеристик та напрямки мовного аналізу у політичному дискурсі [34, с. 42]. Тому це підкреслює нам, наскільки важливою є роль мови в політиці, не лише як засобу передачі інформації, але й як інструменту впливу та формування громадської думки.

Т. А. Ван Дейк визначає політичний дискурс як сукупність жанрів, які розвиваються лише у межах політичної діяльності. Ця сукупність охоплює обговорення урядів, парламентські дебати, програми дій та рішень партій,

політичні виступи лідерів чи представників держав [64, с. 179]. Політичний дискурс – це різновид дискурсу, характер якого визначається за допомогою поведінки комуніканта та комуніката, й їхнього контексту [54, с. 264].

За словами О. С. Фоменко, політичний дискурс можна розглядати як комплекс усіх актів мовлення, що відбуваються під час політичних обговорень, а також як набір правил громадської політичної взаємодії, сформованих на основі традицій, що вже використовуються та перевірені досвідом [40, с. 7]. Однак це ствердження є спірним, адже воно охоплює дуже широкий спектр усіх мовленнєвих актів політичного дискурсу, навіть тих, що відбуваються серед звичайних громадян, що може не завжди відповідати політичному дискурсу. Незважаючи на це, О. С. Фоменко має рацію стосовно двох форм трансляції політичного дискурсу. Усний метод включає публічні виступи політичних діячів, їхні промови на радіо чи телебаченні, інтерв'ю, пресконференції, дебати. Письмовий спосіб охоплює документи, такі як договори, протоколи, угоди, політичні новини, плакати чи білборди [40, с. 9]. Ці дві форми політичного дискурсу підкреслюють важливість як безпосередньої, так і опосередкованої комунікації у політичній взаємодії. Усна форма дозволяє політикам взаємодіяти безпосередньо з аудиторією, а письмова форма надає можливість детальнішого аналізу та фіксації політичних рішень.

Підхід О. В. Зарецького до розуміння політичного дискурсу полягає у його головній меті – виразити особисте бачення реальності та переконати цільову аудиторію у його правдивості [13, с. 28]. У цьому контексті важливим є використання майбутніх подій та вибір відповідних мовних інструментів, які можуть мати вирішальне значення. Тому зазначений автор підкреслює, що в політичному дискурсі особливу роль відіграють політичні афективи, які викликають яскраві асоціації та емоції; вони провокують очікувану реакцію, що є стимулюючим засобом [13, с. 27]. Тобто в політичному дискурсі відбувається зміна у взаємозв'язку між словом та його сенсом, що включає тлумачення звичних мовних елементів у незвичних ситуаціях.

Дослідниця у галузі лінгвістики Н. В. Кондратенко дотримується тлумачення політичного дискурсу як специфічного прояву політичної комунікації, у якій активно залучений політичний текст під час взаємодії між політичним комунікантом (політиком чи політичною партією) та політичним комунікатом (авдиторією, виборцем) [18, с. 12]. Вона поглиблює розуміння основних характеристик політичного дискурсу: його ключовими ознаками є міфологічний, ритуальний, театральний та агональний аспекти, що відображають сенс політичної комунікації. Крім того, до цього переліку слід додати процес сакралізації, використання риторики, а також маніпуляцію свідомістю комунікатів. Усі ці фактори слугують основою для створення певної ілюзії або образу [18, с. 15]. Згідно з цією концепцією, головна мета політичного дискурсу полягає у переконанні комунікатів у потребі застосування політичних істинних дій та суджень, формуванню у них бажання чи наміру до таких дій, й створенню основи для зміни політичних суджень.

Л. П. Нагорна підкреслює, що концепт політичного дискурсу виражається через його трактування як окремого типу мовної взаємодії та простору, де відбувається формулювання та аналіз політичних ідей [23, с. 134], а В. О. Павлуцька розглядає політичний дискурс як діяльність, що спрямована на зосередження на взаємодії між різними групами суспільства, країнами та громадянами, акцентуючись на боротьбі за владу та її врегулюванні [25, с. 219].

З погляду Ф. С. Бацевича, якщо аналізувати політичний дискурс з метою на майбутнє – то контексти політичної комунікації є зручними для маніпуляцій, оскільки їх складно заперечити або перевірити у теперішній час. Лінгвіст також стверджує, що політичний контекст часто створює ворожий образ для того, щоб об'єднати народ проти зовнішньої чи внутрішньої загрози [3, с. 142].

Український лінгвіст К. С. Серажим у своєму дослідженні інтерпретує політичний дискурс як текст, що виникає в контексті політичної комунікації. Тому можна чітко стверджувати, що політичний дискурс є «мовленневою діяльністю, яка інтегрована у політичну сферу» [33, с. 240].

Не можна не зазначити, що вивчення зв'язку політичного дискурсу з масмедійним дискурсом є важливим аспектом сучасних досліджень. Наприклад, Т. М. Ващук стверджує, що політичний дискурс губиться у медійному контенті. Це можна спостерігати у використанні ЗМІ політичних фігур для поширення своїх повідомлень [5, с. 183]. Водночас Н. В. Кондратенко зауважує, що ЗМІ за допомогою методу маніпуляції часом чи зміною місцезнаходження інформації безпосередньо впливають на її представлення, а саме на відповідну реакцію народу [16, с. 147]. У сучасних реаліях політичний дискурс у засобах масової інформації передбачає звернення політиків у соціальних мережах для зв'язку з народом. Прикладами є використання Твіттера чи Інстаграму президентами різноманітних держав сьогодні. Соціальні мережі як частина політичного дискурсу розвиваються стрімко, набуваючи своїх унікальних характеристик. Ця взаємодія між політичним та масмедійним дискурсом відкриває нові можливості для політичного впливу та комунікації [15, с. 103].

Вищезазначені погляди підкреслюють нам, що політичний дискурс також формує сприйняття реальності, впливаючи на судження та поведінку комунікатив, а тому є способом у руках політиків для впливу на громадську думку та формування єдиної правильної політичної думки.

З огляду на загальне значення політичного дискурсу у суспільно-політичному житті буде доречним розглянути його функції, щоб зрозуміти як формується політичне повідомлення та взаємодія з цільовою аудиторією. Дослідниця у цій галузі О. С. Трубіцина зазначає такі функції:

- комунікативну, що полягає у зміні світобачення політики через надання певної інформації;
- спонукальну, що має на меті впливати на комуніката, щоб спонукати до певних дій чи затвердження єдиних відповідних поглядів на конкретні питання чи проблеми;
- емотивну, яка спрямована на породження емоцій цільової аудиторії, фіксуючи цей певний емоційний стан;

- побудови мовленнєвої реальності, що допомагає впорядкувати “другорядну” реальність (комунікативні процеси можуть створювати альтернативну або “другорядну” реальність, яка впливає на сприйняття у суспільстві);
- контролю соціуму, яка полягає у нагляді, моніторингу та оцінці політичних поглядів суспільства для затвердження єдиної моделі поведінки, думок чи бажань індивідів;
- легітимізації, що відповідає за законність політичної влади та ухвалених рішень, допомагає забезпечити легітимність політичних органів та політичних лідерів;
- маніпулятивну, яка використовує інформацію для маніпуляцій, щоб викликати конфлікти між політичними супротивниками (наприклад, спотворення фактів або надмірне перебільшення для посилення політичної напруги);
- ідеологічну та корпоративну, які спрямовані на вираження основних ідей, принципів та стратегічних цілей політичних представників, щоб продемонструвати свою унікальність;
- привернення уваги, що залучає інтерес комунікатив до політичних діячів через яскраві зображення чи гасла [39, с. 6].

Крім того, наступні важливі функції політичного дискурсу виділяє Д. Грейбер:

- 1) розповсюдження інформації (*Information Dissemination*) – дозволяє політикам донести до цільової аудиторії свої погляди, наміри чи інформацію про свою діяльність;
- 2) формулювання порядку денного (*Agenda Setting*) – здатність політичного дискурсу контролювати та спрямовувати увагу цільової аудиторії на конкретні питання (це означає, що політичні представники та ЗМІ можуть впливати на те, що вважається актуальним у суспільстві, вибираючи, які питання порушувати, а які ігнорувати);

3) прогнозування майбутнього та минулого (*Framing*) – передбачає обговорення політиками можливих майбутніх сценаріїв та фокусує увагу комунікатів до попередніх успіхів або помилок, що сприяє змінам надалі [51, с. 101].

Залежно від розуміння політичного дискурсу як окремого підвиду політичної комунікативної діяльності, Н. В. Кондратенко виділяє такі його різновиди відповідно до:

а) форми – усні (промови, дискусії або інтерв'ю), що відбуваються через безпосередню взаємодію, наприклад, у президентських промовах; та письмові (статті, блоги, офіційні заяви, публікації у соціальних мережах), які транслюються більш обмірковано, такі як, наприклад, пресрелізи;

б) характеристики мовця – прямі висловлювання (безпосередні звернення політичних представників до цільової аудиторії) і опосередковані (коли інформація надається аудиторії через посередників або третіх осіб, як-от ЗМІ);

в) цільового призначення – інформування (новини чи політичні оголошення); стимулювання до дій (агітаційні білборди або брошури); формування образу (телереклами); мотивація (матеріали чорного піару); вираження емоцій чи почуттів (фотографії, пісні, гумористичні твори);

г) комуніката – індивідуально адресовані (тобто особистісний контакт, наприклад, електронні листи) і надіслані масово (поширені загальнодоступно – телепрограми, соціальні медіа);

г) сфери застосування – газетний, журнальний, телевізійний, радіомовний, рекламний, PR-дискурс (також О. К. Ковальова вважає, що до цього різновиду необхідно додати політичний інтернет-дискурс (соціальні мережі, онлайн-платформи, блоги), який вирізняється швидкістю поширення інформації та інтерактивністю [14, с. 104]);

д) типу комунікації – агональний або конфліктний (наприклад, у політичних дебатах, де кожен учасник прагне перемогти свого конкурента) і кооперативний (спрямований на об'єднання країни, наприклад, президентське новорічне звернення) [17, с. 19].

Ці різновиди вказують на різноманітність і гнучкість політичного дискурсу, що демонструє його здатність адаптуватися до різних аудиторій, цілей та контекстів.

Водночас П. Шародо розрізняє типи політичного дискурсу відповідно до комунікативної мети та акцентує, що більшість комунікативних ситуацій є чітко організованими навколо конкретних задач [48]. Перший тип – це ідеологічний, який фокусується на тому, щоб донести до комунікатів певні ідеологічні політичні переконання чи принципи. Наприклад, президентські промови часто містять ідеологічні повідомлення, що відображають політику та напрямки розвитку держави. Другим видом П. Шародо вважає риторичний політичний дискурс або дискурс впливу, який вже з самої назви дає нам зрозуміти, що він передбачає вплив на судження комунікатів за допомогою мовленнєвих засобів. Він більше зосереджений на візуальному та емоційному образі, ніж на конкретних ідеях. Прикладом може слугувати політична реклама, яка часто використовує символіку та емоційні звернення для привернення уваги. Третій вид називається дискурс політичного коментаря: виникає серед осіб, які не є частиною політичного оточення, й передбачає тлумачення політичного мовлення. Це можуть бути коментарі журналістів щодо конкретних політичних подій, чи обговорення цих політичних подій у неформальному середовищі, як-от розмови вдома або з друзями [48].

Система жанрів політичного дискурсу наразі активно досліджується, тому доволі складно виокремити конкретні види. Найпопулярнішими жанрами політичного дискурсу вважаються промова та інтерв'ю. Однак, Н. В. Кондратенко, використовуючи критерій інтенціональності, спробувала виділити певні групи жанрів: іміджево-презентаційні, інформативні, ритуальні, агітаційні та агонально-аргументативні [17, с. 21].

Іміджево-презентаційні жанри передбачають різноманітні слогани чи гасла, політичні програми, біографії. Цей жанр спрямований на створення позитивного образу політичної особи або партії. Наприклад, слоган виборчої кампанії, який ефективно підсумовує ключові політичні ідеї кандидата [17, с. 21].

Інформативні жанри охоплюють повідомлення, заяви, інтерв'ю, які спрямовані на надання конкретної інформації аудиторії. Яскравим прикладом є пресконференції політичних діячів, де вони інформують громадськість про свої плани щодо політичного керування та відповідають на запитання [17, с. 22].

Ритуальні жанри – промови, привітання, подяки, некрологи – дуже часто реалізуються в офіційних або урочистих випадках, наприклад, інавгураційні промови президентів або привітання з державними святами [17, с. 22].

До агітаційних жанрів належать гасла-заклики, виступи, брошури та буклети, які спрямовані на переконання аудиторії та заклик її до дії, наприклад, агітаційні виступи під час виборчих кампаній [17, с. 23].

Агонально-аргументативні жанри передбачають дебати чи ток-шоу. Вони зосереджені на обговоренні та аргументації, де політичні опоненти вступають у дискусію, як це відбувається під час передвиборчих дебатів [17, с. 23].

Таким чином, політичний дискурс як інституційний різновид відіграє важливу роль у структурі політичного життя та керуванні суспільством. Він використовується не лише для інформування та обговорення актуальних політичних питань, але й для визначення майбутнього держави. У другому розділі ми детально проаналізуємо його основні характеристики, зокрема через дослідження президентської промови як однієї з його найпопулярніших жанрів, щоб зосередитися на конкретних мовленнєвих методах.

1.2. Промова Президента США як тип інституційного політичного дискурсу

1.2.1. Основні характеристики президентської політичної промови.

Політична промова характеризується традиційною структурою, яка збереглася протягом значного часу. Такі промови зазвичай зосереджені на одній проблемі чи питанні і мають чітку структуру – вступ, представлення проблематики та висновки для її вирішення. Емоційний рівень політичного представника поступово підвищується і досягає розквіту, а кульмінації наприкінці [5, с. 183].

Н. М. Попова вважає головною характеристикою політичної промови монологічне мовлення. З метою заклику та спонукання комунікатів до дії, політичний діяч може використовувати соціальну, вікову чи релігійну ідентифікацію слухачів, впливаючи на зміст свого повідомлення [27, с. 451-453].

Політична промова містить три важливих елементи: опис події чи явища, його інтерпретацію та оцінку впливу на соціум. Головна мета політичної промови – вплинути, спонукати та отримати відповідну реакцію комунікатів на політичне повідомлення [5, с. 182]. Промова характеризується своєю змістовністю, особистісним зв'язком та актуальністю. Кредо ефективної промови – актуальна проблема, її тлумачення та цільові слухачі. Більшість політичних промов представляються без специфічних заголовків. Рідко коли політик анонсує назву своєї промови перед її оголошенням. Підсумовуючи, стверджуємо, що промови є інструментом для створення або підтвердження соціального статусу політичного представника у соціумі [27, с. 451-453].

Президентське звернення американського лідера до нації характеризують як «чітка стала модель мовних дій, яка є частиною суспільної практики та використовує специфічну тематику, структуру та стилістику» [23, с. 281]. Президентська промова містить у собі унікальний символічний простір, що відображає її ідентичність: використання особливих граматичних конструкцій, вибір та застосування лексико-семантичних і риторичних методів, мовних стереотипів, структури мовлення. Вона передбачає прагматичну мету – переконати комуніката з метою впливу на його особисті судження, збагачення його знань або коригування поведінкових принципів. Такі стратегічні задачі реалізуються через мовленнєвий вплив. Інформативні, раціональні, логічні, аргументовані, емоційні аспекти сприяють успішному здійсненню цього мовленнєвого впливу [23, с. 281].

Президент, виступаючи як національний лідер, використовує у своїх промовах вербальні інструменти, які відображають національний дух та моральні цінності [23, с. 281]. Мовленнєва поведінка лідера країни визначається його високим соціальним становищем, яке надає йому авторитет в

організаторській, ідеологічній та керівній діяльності [46, с. 177]. Промова президента несе в собі ключову роль у процесі керування державою та збереженні влади; інформаційну роль, тобто вибіркоче оголошення фактів; пізнавальну роль, оскільки політичний текст сприяє соціальному усвідомленню; та роль формування загального судження, що веде до зміни сприйняття лідера країни та його принципів з вирішення головних проблем держави [23, с. 289].

Президентська промова завжди відбувається у межах політичної аудиторії та адаптується до неї. Під час підготовки політичних текстів враховуються саме характеристики цільової аудиторії, перед якою виступатиме політичний діяч. Важливими чинниками є кількість слухачів, їхній рівень освіти та професійної зайнятості, вік, належність до політичної організації, а також загальні очікування та настрої комунікатів [23, с. 289]. Д. Сілверман також наголошує на тому, що «контекст політичного повідомлення частково визначається аудиторією, якій воно адресоване, або ж комунікатів обирають відповідно до передбачуваної реакції на повідомлення» [58, с. 9]. Така характеристика демонструє нам динамічність політичного дискурсу, де зворотний зв'язок та сприйняття аудиторії можуть значно вплинути на проблематику та контекст політичних промов.

Виступи політичних діячів передбачають складну взаємодію усної та писемної форм мовлення. Політичний лідер може виголошувати заздалегідь підготовлений текст або ж промову, яка згодом буде записана та розповсюджена через ЗМІ [53, с. 19]. Усні виступи відіграють важливу роль у політичній стратегії президента, адже вони не тільки ефективно передають повідомлення, але й дозволяють негайно донести важливі судження до слухачів [61, с. 439]. Необхідно зауважити, що публічну усну промову президента зазвичай сприймають один раз та в цілісному форматі, що виокремлює її унікальні характеристики, такі як спонтанність та здатність використовувати різноманітні канали комунікації. Одноразовість усного мовлення також підкреслюється неможливістю повернення до попередніх моментів виступу, що змушує політичного лідера бути максимально зосередженим та виразним у своїх

виступах [61, с. 439]. Можливі різні формати усної промови, які варіюються від заздалегідь організованих виступів як офіційні послання або привітання, до спонтанних з медіа, наприклад, пресконференції чи інтерв'ю. Проте для слухача кожен виступ сприймається як спонтанний. Це обумовлює особливості усної мови, такі як використання простих і повторюваних конструкцій у зверненнях до аудиторії [61, с. 439]. Авторитетний характер промов президента вимагає структуризації тексту, з огляду на його підготовку у письмовій формі. Значущим є також збереження текстів виступів у пам'яті суспільства, адже писемна форма забезпечує тривале збереження інформації [53, с. 24].

Отже, у президентських промовах можна визначити такі характеристики:

- усна форма промови відрізняється спонтанністю та використанням різних каналів комунікації, водночас письмова форма має чітку формальну структуру;
- офіційний стиль передбачає структурність, а розмовний залежить від конкретного контексту;
- розмовний стиль промови характерний повсякденною лексикою та неповними синтаксичними конструкціями, водночас офіційний виконує контактну функцію, завдяки виразності посилюючи вплив на слухача [55, с. 49].

У контексті політичних промов президента важливо розуміти, що кожен текст є результатом ретельної підготовки. Президентські промови готуються заздалегідь разом з командою радників, які аналізують поточні політичні, соціальні та економічні умови, враховуючи потреби та очікування слухачів. Підготовлені промови являють собою детально розроблені тексти, які президент відтворює перед публікою [40, с. 10]. Напівімпровізовані промови відбуваються під час інтерв'ю, пресконференцій чи політичних дебатів, де президент має дотримуватися загальної стратегії комунікації, але й також реагувати на неочікувані питання чи ситуації [55, с. 59].

Успіх президентської промови значно залежить від впевненості, з якою президент її виголошує. Невпевненість може підірвати довіру аудиторії не тільки до конкретної промови, але й до президента як до лідера країни загалом. Тому

важливо, щоб президент брав активну участь у підготовці промови, оскільки це допомагає забезпечити впевненість під час виступу та відповідальність за зміст промови [61, с. 440].

У політичному контексті автор промови не завжди є особою, яка її фізично пише, адже політичну відповідальність бере на себе особа, яка підписує промову та виголошує її. У випадку аналізу президентських промов, це означає, що президент відповідальний за контекст, форму та наслідки політичної промови, незалежно від того, хто був її фактичним творцем. Таким чином, лідер країни має не лише виголошувати тексти, але й вміти наполягати на своїх ідеях та відповідати за їхні наслідки перед народом [50, с. 29].

Отже, президентська промова є не просто засобом комунікації, а й символом політичної влади та відданості принципам демократії. Президентська промова характеризується чіткою структурованою підготовкою, використанням специфічної термінології та стилістичних прийомів, що спрямовані на досягнення конкретних комунікативних цілей, які ми й проаналізуємо у практичному розділі.

1.2.2. Лінгвокраїнознавча складова президентської політичної промови.

Лінгвокраїнознавство як наука зосереджена не лише на дослідженні мови, а й на отриманні знань про країну, мова якої опановується. Вона ілюструє, як культура формується та впливає на мову, і навпаки, підкреслює роль мови як засіб збереження культурних традицій та передачі їх наступним поколінням. Ця дисципліна фокусується не стільки на країні, скільки на культурних особливостях та ментальному вивченні її носіїв [10, с. 136]. Важливо розуміти відмінності між лінгвокраїнознавством та традиційним країнознавством. Останнє є дисципліною, яка вивчає суспільні аспекти, незалежно від мови, на якій вона представлена, водночас лінгвокраїнознавство є дисципліною філології, що займається вивченням національно-культурного аспекту мови для забезпечення ефективного володіння нею [7, с. 37]. Інакше кажучи, лінгвокраїнознавство являє собою міждисциплінарну галузь, що досліджує

культурні та національні характеристики через аналіз мови, і спрямована на поглиблене розуміння та практичне застосування цієї мови.

У другому розділі ми будемо досліджувати промови президентів США *“Про стан країни”* або *“State of the Union” Address*, які виголошуються перед Конгресом, оскільки вони пропонують багатий матеріал для такого аналізу. Вони є ґрунтовним елементом американського інституційного політичного дискурсу, який відображає не тільки поточне політичне та соціальне становище, але й культурні та історичні аспекти життя американського суспільства. Ці послання характеризуються використанням специфічної термінології та образних символів, що не тільки сприяють кращому розумінню актуальних політичних питань, але й підкреслюють культурні та історичні погляди американської ідентичності.

Послання *“Про стан країни”* часто містять згадки про вагомі історичні події, видатних діячів та фундаментальні американські цінності як свобода, демократія та прагнення до прогресу. Усі ці чинники дозволяють президенту встановлювати та підтримувати зв'язок між сучасним та історичним досвідом, зміцнюючи почуття національної єдності завдяки образам і наративам [6, с. 228]. Таке дослідження не тільки збагачує наше розуміння американського політичного дискурсу, але й підкреслює важливість мови як засобу культурного та соціального вираження.

Отже, промови *“Про стан країни”* розкривають внутрішню політичну сферу і водночас слугують своєрідним повідомленням американського лідера міжнародній спільноті, визначаючи ключові зовнішньополітичні ознаки.

1.3. Мовленнєвий акт як структурна одиниця дискурсу

Лінгвістична прагматика зародилася як окремий напрям у лінгвістиці в середині ХХ століття, ставши результатом розвитку Дж. Остіна, Дж. Серля та Г. Грайса. Ці вчені започаткували теорію мовленнєвих актів, яка зображує комплексний підхід до аналізу комунікації, акцентуючи на комунікативній меті

та підсумках разом із традиційними елементами як комунікант та комунікат [44, с. 75]. Основні принципи цієї теорії були представлені у головній роботі Джона Остіна *“How to Do Things with Words”*, де автор висвітлює ідею, що мовні висловлення не завжди слугують для опису або ствердження фактів. Він виокремлює висловлення, які є діями, наприклад, коли людина дає обіцянку або клятву. Дж. Остін називає такі висловлювання перформативами, розробляє їхню класифікацію, визначає особливості, до яких належать активність у момент висловлювання, збіг часу висловлювання та дії, можливість перевірки на правдивість, граматичні характеристики, а також необхідність наявності у мовця відповідних повноважень для здійснення дій через мовлення [44, с. 75].

Мовленнєві акти мають декілька основних характеристик, серед яких:

- 1) інтенціональність – кожен мовленнєвий акт має певний задум або намір, який комунікант бажає реалізувати через своє мовлення;
- 2) цілеспрямованість – мовленнєві акти завжди спрямовані на досягнення певної мети, наприклад, надання інформації, переконання слухачів або вплив на емоційний стан комуніката;
- 3) конвенціональність – мовленнєві акти використовують сталі мовні звичаї, що дозволяють комуніканту та комунікату зрозуміти один одного у межах певної ситуації [44, с. 35].

Мовленнєві акти не існують окремо від комуніканта. Вони відображають його ідентичність, інтелектуальний та емоційний стани. До процесу мовленнєвого акту залучені комунікант та комунікат, кожен з яких виконує певну соціальну функцію. Вони поділяють спільний набір мовних компетенцій, знань про світ, що дозволяє їм ефективно спілкуватися. Мовленнєвий акт відбувається у межах певної ситуації, яка і контекстуалізує його зміст, пов'язуючи з конкретними аспектами реальності [49, с. 114].

Згідно з концепцією Джона Остіна, здійснення мовленнєвого акту охоплює наступні етапи:

1. чітка артикуляція, яка є частиною визначеного мовного коду, що дозволяє комуніканту використовувати загальнодоступні засоби мовлення для передачі повідомлення;
2. формування висловлювання відповідно до синтаксичних і морфологічних правил мови;
3. надання висловлюванню конкретного змісту, тобто зв'язку з об'єктами та подіями реального світу, що робить висловлювання зрозумілим і змістовним (локутивний акт);
4. вираження комунікативної мети перетворює висловлення на ілокутивний акт, де комунікант має намір досягти певної реакції чи відповіді слухача;
5. досягнення бажаного результату у свідомості і поведінці слухача, що може призвести до зміни його стану або дій, створюючи нову реальність або соціальний контекст (перлокутивний акт) [44, с. 52].

П. Ф. Стросон вважає мовленнєвий акт як процес вибору серед множини можливостей, які разом формують семантичний потенціал мови. У процесі мовлення ми обираємо конкретну форму висловлювання, наприклад, ствердження, питання, підсумовування чи конкретизацію, повторення або додавання нової інформації. Цей підхід пропонує інше уявлення мовлення, не лише як набору жорстких правил, а як групу виборів, що робляться мовцями залежно від їхніх потреб. У такому контексті мовленнєвий акт передбачає т.зв. заплановане мовлення, де когнітивні та інші функції взаємодіють з міжособистісними аспектами [37, с. 282].

Американський філософ Джон Серль розробив одну з найвідоміших універсальних класифікацій ілокутивних актів, ґрунтуючись на «напрямах відмінностей» між цими актами [57, с. 178]. Серед цих ознак, основними, на його думку, є: мета мовленнєвого акту (наприклад, метою повідомлення є зображення становища у світі, метою наказу – стимулювати комуніката до здійснення конкретної дії, метою обіцянки – брати на себе відповідальність, а вітання – передати емоційний стан комуніканта); відповідність між висловлюванням та

реальністю (зміст висловлювання узгоджується з реальним становищем, водночас для наказу реальність має бути згідно з вимогами висловлювання); внутрішній стан комуніканта (ствердження передбачає відповідну думку комуніканта, обіцянка чи клятва – намір, прохання – бажання, подяка – вдячність); пропозиціональний зміст (наприклад, у прогнозуванні зміст спрямований на майбутнє, у повідомленні – на теперішнє чи минуле, обіцянка робить комуніканта суб'єктом дії, а прохання спрямовує цю роль на слухача); зв'язок мовленнєвого акту з соціальними принципами (призначення когось на посаду зазвичай фіксується документально і передбачає існування організації, у межах якої комунікант має права, частку яких він передає іншій особі чи організації у межах цього акту) [57, с. 178–179]. Класифікація ілокутивних актів, яку розробив Джон Серль, враховує 5 фундаментальних категорій: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви, декларативи [57, с. 178-179].

Репрезентативи охоплюють висловлювання, які спрямовані на зображення реальності під час мовлення, вимагаючи від комуніканта відповідності між його судженнями та становищем світу. Ця категорія не обмежена конкретним пропозиціональним змістом. Наприклад, це можуть бути констатації, оцінювання, прогнозування, інформативні повідомлення чи описи [57, с. 180].

Директиви передбачають спроби комуніканта вплинути на дії комуніката, закликаючи до вчинення або утримання від певних дій у майбутньому. Їхній пропозиціональний зміст має дилемічний характер: чи комунікат виконає дію, чи ні. До цієї групи належать команди або накази, заборони, поради та інші форми мовленнєвих звернень, що закликають до дії [57, с. 182].

Комісиви, подібно до директив, означають перехід “від слів до дій” у реальній ситуації, але цього разу комунікант бере на себе відповідальність діяти певним способом. Це можуть бути, наприклад, клятви чи обіцянки, гарантії висловленого чи дій [57, с. 186].

Експресивні мовленнєві акти відіграють важливу роль у вираженні особистих емоцій та ставленні комуніканта до певних подій або обставин. Їхня головна мета полягає у демонстрації внутрішнього стану комуніканта. Важливо,

що реальне становище, яке спонукало до оголошення експресиву, є лише контекстом, у межах якого відбувається мовленнєвий акт, але не є його головним змістом. Особливість експресивів полягає у тому, що вони не прагнуть змінити реальний стан або вплинути на поведінку комуніката, натомість вони фокусуються на вираженні реакції комуніканта, яка може бути зумовлена його власними діями або вчинками комуніката, або сторонніх осіб. Також експресиви можуть використовуватися для посилення соціальної взаємодії, вираження соціальної солідарності або, навпаки, для демонстрації соціальної дистанції чи осуду. Ця багатогранність функцій робить експресиви незамінними у повсякденному спілкуванні, дозволяючи комунікантам ефективніше виражати свої емоції [57, с. 186-187].

Декларативи становлять групу ілокутивних актів, за допомогою яких мовець має змогу безпосередньо впливати на реальність через словесне оголошення. Вони унікальні тим, що їхнє виголошення має безпосередній зв'язок зі структурами поза мовним контекстом, наприклад, у межах соціальних інституцій або офіційних процедур [57, с. 188]. За їх допомогою здійснюється вплив на відповідність між оголошеною реальністю та її фактичним станом. Коли комунікант використовує декларатив, він фактично створює або змінює стан справ за допомогою цього мовленевого акту. Здатність перетворити усне мовлення на дію є важливою особливістю декларативів. Наприклад, призначення на посаду (коли особі надають нову відповідальність, це відбувається не через фізичну зміну, а через вербальне оголошення), або оголошення війни або перемир'я (така дія стає реальністю під час її оголошення, змінюючи міжнародні відносини та юридичний статус країн), або членство у партії (коли вербальне проголошення призводить до зміни соціального статусу особи). Декларативні мовленнєві акти демонструють вагомість слова у соціальній взаємодії, підкреслюючи важливість мовлення в упорядкуванні соціального становища і визначенні правових та соціальних відносин [57, с. 188].

Джон Серль також зазначає, що ця класифікація не є цілком чіткою, оскільки існують мовленнєві акти, які демонструють ознаки більш ніж одного

класу, формуючи т.зв. змішані типи. Наприклад, запрошення може водночас виступати як директив та комісив, адже воно передбачає і спонукання до дії, й одночасно накладає відповідальність за неї, а скарга може мати риси репрезентативного, експресивного та директивного мовленнєвих актів залежно від контексту і мети мовленнєвого акту [57, с. 190].

І. С. Шевченко підкреслює, що мовленнєвий акт забезпечує не лише передачу інформації, але й безпосередньо впливає на поведінку учасників комунікації [42, с. 120]. Дослідниця вважає, що локутивний акт, який охоплює вибір різних лексичних і граматичних засобів є важливим, особливо з погляду історичної прагмалінгвістики. Аналізуючи дискурс різних епох, можна визначити широкий спектр лексичних та граматичних елементів, багато з яких сьогодні вважаються застарілими [42, с. 120]. Ілокутивний акт, згідно з дослідженням І. С. Шевченко, відповідає за «результат» порівняно з іншими видами мовленнєвих актів [42, с. 127]. Авторка наголошує на потребі глибшого аналізу мовленнєвого акту з погляду дискурсивного підходу, оскільки теорія мовленнєвих актів розглядає мовленнєвий акт як найменшу одиницю мовлення, що зосереджена навколо комуніканта та його намірів під час комунікації [42, с. 128]. Водночас Л. Р. Безугла розширює це визначення, описуючи мовленнєвий акт як складний процес дискурсивної взаємодії між учасниками спілкування, що розгортається у межах інтенцій комуніканта [4, с. 12].

Активне залучення комуніката, його уваги до контекстуальних дрібниць, а також пресупозицій, що є спільними для обох учасників розмови, є важливим аспектом ефективної комунікації. Безумовно це підтверджує, що дискурс має інтерактивний характер, тому що учасники спілкування не тільки використовують мову як інструмент передачі інформації, але й активно взаємодіють, реагують один на одного та прагнуть досягти спільного розуміння та комунікативних цілей [42, с. 122]. Тому мовленнєвий акт не лише дія, а і взаємодія, або «когнітивно-комунікативний елемент» [42, с. 122].

І. С. Шевченко пропонує нове визначення мовленнєвого акту як «взаємодію між комунікантом та комунікатом для досягнення конкретної

перлокутивної мети за допомогою спільної побудови дискурсивного значення у комунікативному контексті» [42, с. 122]. Вона розробила комплексну модель мовленнєвого акту, яка враховує три основні компоненти: антропоцентричний (аспекти, притаманні адресанту, адресату і комунікативним намірам, а також умови та методи втілення мовлення, які охоплюють ситуативні, контекстуальні та метакомунікативні аспекти); центральний блок мовленнєвого аналізу; і центральний блок мовленнєвого аналізу, що об'єднує антропоцентричний з денотативним, локутивним та ілокутивним аспектами, охоплюючи тим самим весь спектр змістовного, виразного та актуалізаційного висловлення під час мовлення [42, с. 122].

Адресантний аспект зосереджений на комуніканті, його соціальному статусі та ролі у певній комунікативній ситуації, а також його комунікативних та психологічних особливостях, як-от темперамент, комунікативні навички, інтереси, й інші характеристики, що визначають зміст та ілокутивну силу висловлення [42, с. 122]. Адресатний або інтерперсональний аспект фокусується на комунікаті, його цілях спілкування, знаннях про суспільство та світ загалом, професійному досвіді та ситуативній ролі, що впливає на його взаємодію з комунікантом [42, с. 122]. Іntenціональний аспект висловлення базується на попередньому досвіді комуніканта та його намірах у певній комунікативній ситуації. Важливу роль у визначенні ілокутивної сили та прагматичного впливу висловлення відіграє контекст, який містить інформацію про мовні та позамовні особливості під час комунікації [42, с. 124]. Ситуативний аспект допомагає учасникам комунікації зрозуміти комунікативні наміри та ілокутивні функції конкретного висловлювання. Метакомунікативний аспект містить важливу інформацію про вибір методу зв'язку, мовні елементи, що забезпечують процес комунікації, способи ведення діалогу [42, с. 123].

Г. Г. Почепцов у своєму аналізі мовленнєвих актів розробив прагматичну класифікацію речень, яка розширює традиційну типологію, зосереджуючись не лише на ілокутивній меті, але й на методах її реалізації [28, с. 271]. Важливість

приділяється прагматичному компоненту кожного висловлення. У його систематизації висловлювань виокремлюються такі типи [28, с. 271-273]:

1. Констативи – речення, що проголошують факти або твердження, які слугують для опису чи повідомлення про загальне становище.
2. Промісиви – речення, що передбачають обіцянку, зобов'язання комуніканта виконати певну дію.
3. Менасиви – висловлення-погрози, що зображують негативні наслідки для комуніката у разі невиконання певних умов.
4. Директиви – спонукальні речення, які мають на меті мотивувати комуніката до певних дій.
5. Перформативи – речення, які є одночасно актом виконання дії під час їх виголошення, наприклад, призначення когось на посаду тощо.
6. Квеситиви – питальні речення, що запитують або уточнюють конкретну інформацію.

Отже, ці дослідження відкривають нові горизонти для аналізу мовленнєвої взаємодії, тому що це дозволяє розглядати мовленнєві акти не лише як засіб передачі інформації, але й як засіб здійснення конкретних соціальних дій. Це оновлене бачення відкриває шлях до більш комплексного розуміння мовленнєвих актів як взаємопов'язаних елементів у контексті політичного дискурсу, де важливу роль відіграють не тільки наміри мовця, а й взаємодія, контекст, та реакція цільової аудиторії. Тому у практичному розділі ми будемо аналізувати послання *“Про стан країни”* крізь призму мовленнєвих актів та ілокутивних типів висловлювань, зосереджуючись на тому, як саме ці промови виконують свої функції у політичному дискурсі. Аналіз таких мовленнєвих актів допоможе визначити, як президент використовує мову для досягнення своїх політичних, соціальних та ідеологічних цілей, як він звертається до аудиторії, й які стратегії побудови мовлення вибирає для ефективного комунікативного впливу.

Висновки до розділу 1

1. Історичний розвиток поняття “дискурс” демонструє поступовий перехід від загального його сприйняття як форми комунікації до розширеного розуміння як цілісного когнітивного й соціального процесу, який є частиною міжособистісної взаємодії і здатний впливати на суспільне бачення.

2. Багатогранність поняття “дискурс” полягає в тому, що воно охоплює не лише виключно текстовий компонент, але й широку позатекстову складову, яка включає соціокультурні, прагматичні та когнітивні аспекти. Дискурс – комплексна комунікативна подія, де взаємодіють текстові та контекстуальні елементи, забезпечуючи глибший рівень спілкування, впливаючи на когнітивне сприйняття, емоційний відгук та розуміння адресатів.

3. Типологічне різноманіття дискурсів відображає їхню функціональну та соціальну природу. Однак це безперервний процес, оскільки нові види дискурсу виокремлюються внаслідок постійного лінгвістичного аналізу. Дискурси можуть бути класифіковані за різними критеріями: за метою, темою, громадським середовищем тощо. Кожен тип дискурсу має унікальні риси та виконує певні комунікативні функції, що дозволяє адаптувати аналіз дискурсу до конкретної контекстуальної ситуації і розкрити його специфічні особливості.

4. Політичний дискурс як інституційний вид комунікації є важливим інструментом формування колективної свідомості. Через політичний дискурс політичні лідери мають можливість сформулювати громадське сприйняття та взаємодіяти з народом, використовуючи різноманітні комунікативні стратегії для досягнення когнітивного впливу.

5. Послання “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу має особливе значення, тому що виконує водночас інформаційну і переконливу функції. Ці промови мають чітко структурований формат, що дозволяє адресату легко розуміти повідомлення. Крім того, звернення адаптуються до актуальних соціальних потреб та культурних очікувань, що підвищує їхню ефективність у встановленні зв’язку між владою та громадянами.

6. Мовленнєві акти в політичному дискурсі є ключовими компонентами, які допомагають політикам досягати певних прагматичних цілей. Завдяки мовленнєвим актам, таким як обіцянки, заклики та ствердження, політичний дискурс забезпечує різні рівні комунікативного впливу на аудиторію, створюючи сильний емоційний та когнітивний ефект, який сприяє підтримці або зміні громадської думки. Зі свого боку теорія мовленнєвих актів у політичному контексті дозволяє детально розглядати комунікативні завдання, що стоять перед політиками.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ПРОМОВ «ПРО СТАН КРАЇНИ»: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Послання президента Джорджа Вашингтона як модель побудови доповіді “Про стан країни”

Представлені у першому розділі лінгвістичні дослідження наразі зображують жанр політичного дискурсу вирішальним, оскільки він відображає соціальну та політичну дійсність. Зокрема, послання Президента США “Про стан країни” (“*State of the Union*”), яке традиційно закріпилось у політичному житті Сполучених Штатів Америки, дозволяє проаналізувати різноманітні мовленнєві засоби, що притаманні для досягнення політичних цілей та підтримки соціально-політичного порядку, і дає змогу простежити як за допомогою лексико-стилістичних і прагматичних особливостей політичний лідер формує громадську думку.

В історичній перспективі першим таким посланням є доповідь, виголошена Джорджем Вашингтоном у 1790 році, яка слугує класичним прикладом для дослідження. Вибір саме промови Джорджа Вашингтона для аналізу ґрунтується на тому, що вона є *першою* в історії жанру президентських промов “Про стан країни” і формує шаблон для подальших виступів президентів США. Фокус нашої уваги буде зосереджений на суттєвих прагматичних функціях кожного мовленнєвого акту, на модальних засобах їхнього вираження та їхній вплив на комунікатів.

Спираючись на теоретичні засади класифікації мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серля і класифікацію мовленнєвих актів Г. Г. Почепцова, під час аналізу промови промови Дж. Вашингтона, було виявлено, що **найчастотнішим** видом мовленнєвих актів у цій доповіді є **констативи**. Обґрунтовується це тим, що основний намір президента – *інформувати* Конгрес та громадян про загальне становище справ у державі.

Вагомим результатом нашого дослідження стало те, що, аналізуючи констативи у промові Джорджа Вашингтона, ми розробили їхню власну класифікацію. Оскільки в науковій літературі відсутня чітко визначена класифікація цих актів, ми запропонували власний підхід до їхньої систематизації, що дозволяє детальніше відобразити прагматичні функції висловлювань у політичному дискурсі. Отже, розгляньмо виокремлені констативи:

(1) *«The recent accession of the important state of North Carolina to the Constitution of the United States (of which official information has been received), the rising credit and respectability of our country, the general and increasing good will toward the government of the Union, and the concord, peace, and plenty with which we are blessed are circumstances auspicious in an eminent degree to our national prosperity»* [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Чіткий приклад констативу, який ми окреслили як **ретроспективний констатив**, оскільки описує подію, що вже відбулася – приєднання Північної Кароліни до Конституції США. Дж. Вашингтон констатує цю подію, підкреслюючи, що вона має велике значення для процвітання країни. Основна прагматична функція цього висловлювання – **інформування** та **фокус на досягненнях уряду**, що покращує імідж уряду як такого, який сприяє національній єдності та міжнародній повазі, і підкреслює позитивне політичне становище в країні.

(2) *«... the measures of the last session have been as satisfactory to your constituents as the novelty and difficulty of the work allowed you to hope»* [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Класичний приклад **описового констативу**, який зображує результати роботи засідання Конгресу. Наведене висловлення виконує прагматичну функцію **оцінювання** та **аналізу проведеної роботи**, наголошуючи на її успішному виконанні.

(3) *«To be prepared for war is one of the most effectual means of preserving peace»* [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Дж. Вашингтон обґрунтовує свою позицію – підготовка до війни є необхідною умовою для забезпечення миру, що можна окреслити як **пояснювальний констатив**.

Прагматична функція полягає в **обґрунтуванні** державної політики щодо оборони країни. Президент використовує таке твердження, щоб зміцнити ідею необхідності збройної готовності.

(4) «*The proper establishment of the troops which may be deemed indispensable will be entitled to mature consideration ... it will be of importance to conciliate the comfortable support of the officers and soldiers with a due regard to economy*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. **Прогностичний констатив**, тому що Президент США робить припущення про належне формування військ та їхні подальші дії. Прагматична функція цього виду мовленнєвих актів – **підготовка аудиторії до майбутніх рішень** у сфері військової політики, що створює підґрунтя для подальшої дискусії.

(5) «... *the pacific measures adopted with regard to certain hostile tribes of Indians would have relieved the inhabitants of our southern and western frontiers from their depredations; ... to be prepared to afford protection to those parts of the Union, and, if necessary, to punish aggressors*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Це висловлювання поєднує у собі елементи ретроспективного та прогностичного констативу. Політичний лідер констатує, що мирні заходи мали на меті захистити південні та західні кордони держави, але водночас наголошує на можливій необхідності бути готовими до захисту країни. Прагматичною функцією є **аналіз попередніх дій** та **попередження** про можливі майбутні загрози.

(6) «*Uniformity in the currency, weights, and measures of the United States is an object of great importance*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Ще один приклад описового констативу, який акцентує увагу на важливості єдності системи валют та виконує прагматичну функцію **оцінювання** економічних реформ задля зміцнення економічної стабільності.

(7) «*The advancement of agriculture, commerce, and manufactures by all proper means will not, I trust, need recommendation...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Цей вислів виконує прагматичну функцію **підготовки** та **заохочення** економічного розвитку, який, безумовно, зображує

прогностичний констатив. Президент США висловлює свою впевненість у тому, що розвиток сільського господарства, торгівлі і виробництва є критичною необхідністю.

(8) «*Knowledge is in every country the surest basis of public happiness*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. Прагматична функція полягає у **констатації** та **узагальненні вже відомих істин або закономірностей**, що формулюють загальні твердження про значення знань у суспільстві. Такий тип висловлювань ми можемо віднести до **фактуальних констативів**, оскільки вони спираються на об’єктивну реальність і загальноприйняті канони.

З вище проаналізованих прикладів можна помітити, що модальні маркери наявні лише у кількох констативах для підсилення певних аспектів висловень:

- можливості або необхідності дій (як у прогностичних констативах, де “*may*” та “*will*” виражають майбутні можливі події);
- оцінювання чи гіпотеза (“*would*” допомагає обміркувати минулі дії та їхні можливі наслідки).

Нечасте використання модальних дієслів у констативах можемо пояснити їхньою основною функцією – інформувати та передавати чіткі факти. Модальні маркери зазвичай більш характерні для мовленнєвих актів, які виражають зобов’язання, заклик до дії, наприклад, директиви. Аналіз послання Дж. Вашингтона свідчить про те, що у констативних висловлюваннях їхнє вживання є доволі обмеженим і здебільшого спрямоване на прогнозування.

Другим за частотою вживання є мовленнєвий акт **директив**, що є характерним для політичних промов, тому що президент закликає до певних дій, пропонує вирішення проблем і заохочує Конгрес до ухвалення важливих рішень. У промові Дж. Вашингтона містяться численні заклики до дій, що спрямовані на основного комуніката – Конгрес:

(9) «*A free people ought not only to be armed, but disciplined; ... and their safety and interest require that they should promote such manufactories as tend to render them independent of others for essential, particularly military, supplies*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. У цьому висловленні прагматична

функція найкраще розкривається завдяки модальному маркеру “*ought to*”. Використання цього модального дієслова викликає почуття морального зобов’язання, що наголошує на важливості дисципліни та озброєння. Водночас модальне дієслово “*should*” у другій частині цитати надає висловленню рекомендаційного характеру, вказуючи на те, що розвиток виробництва міг би сприяти автономному військовому забезпеченню країни. Ця комбінація модальних дієслів формує директиву, яка спонукає Конгрес розглядати цю пораду як надважливу для національної безпеки та вжити відповідних заходів.

Подібним директивним закликком до дії з вживанням модального маркера “*ought to*” у промові Дж. Вашингтона також слугує:

(10) «... we ought to be prepared to afford protection to those parts of the Union, and, if necessary, to punish aggressors» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790].

(11) «*The interests of the United States require that our intercourse with other nations should be facilitated by such provisions as will enable me to fulfill my duty*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. Модальне дієслово “*ought to*” у цьому директиві викликає моральний обов’язок бути готовими реагувати у разі загрози, однак цей заклик має застережливий характер, адже підкреслює потенційну небезпеку.

(12) «*I can not forbear intimating to you the expediency of giving effectual encouragement as well to the introduction of new and useful inventions from abroad as to the exertions of skill and genius in producing them at home, and of facilitating the intercourse between the distant parts of our country by a due attention to the post-office and post-roads*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. Наведений директив завдяки вживанню модального маркера “*can not*” виражає спонукання щодо невідкладності дій на підтримку винаходів. Висловлення виконує функцію пом’якшувальної директиви задля залучення Конгресу, і не є суворим наказом.

(13) «*Nor am I less persuaded that you will agree with me in opinion that there is nothing which can better deserve your patronage than the promotion of science and*

literature ... by affording aids to seminaries of learning already established, by the institution of a national university, or by any other expedients will be well worthy of a place in the deliberations of the legislature» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790]. Модальне дієслово “will” передає впевненість і очікування підтримки щодо застосування певних заходів з боку комуніката. Вищезазначений директив можемо інтерпретувати як заклик до підтримки певних ініціатив, хоч це і не є чітко окресленим наказом.

(14) *«Teaching the people themselves to know and to value their own rights; to discern and provide against invasions of them; to distinguish between oppression and the necessary exercise of lawful authority» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].* Незважаючи на цілковиту відсутність модальних дієслів, даний вислів зображує директивний характер, бо вказує на бажану дію, яку має здійснити Конгрес. Цей директив виконує прагматичну функцію спонукання до впровадження та розвитку освіти, спрямованих на підвищення обізнаності громадян щодо їхніх прав. Навіть без використання модальних дієслів, директивність виражається через прямі вказівки на необхідні дії. Такий підхід робить цей директив ефективним.

Інший тип мовленнєвих актів, який був нами зафіксований у промові Президента США – **промисив** – вжито у **значно меншій кількості** порівняно з описаними вище мовленнєвими актами. Промисиви – це мовленнєві акти, що виражають обіцянку чи зобов’язання виконати певну дію [28, с. 272]. У промові Джорджа Вашингтона вони зустрічаються рідко, і їхнє представлення відрізняється від класичних прикладів, які ми аналізуватимемо в інших політичних посланнях. Перший президент США використовує промисиви для того, щоб продемонструвати свою рішучість співпрацювати з Конгресом та відповідальність перед громадянами США:

(15) *«I shall derive great satisfaction from a cooperation with you in the pleasing though arduous task of insuring to our fellow citizens the blessings» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].* Ця цитата Дж. Вашингтона не містить прямої обіцянки конкретної дії, хоча в ній і використовується модальний

маркер “*shall*”, який може відповідати за обов’язок. У цьому випадку “*shall*” більше відображає прагнення забезпечити ефективну співпрацю між Президентом США і Конгресом, ніж конкретну обіцянку. Прагматична функція висловлення полягає у створенні невизначеної обіцянки, спрямованої на формування атмосфери підтримки, конструктивного діалогу між гілками влади.

(16) «... *you will perceive from the information contained in the papers which I shall direct to be laid before you (comprehending a communication from the Commonwealth of Virginia)*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. У цьому випадку використання “*shall*” вже створює враження певного зобов’язання з боку Дж. Вашингтона щодо надання Конгресу інформації, проте це не є чітким вираженням обіцянки. Наведений промісив виконує функцію запевнення Конгресу у рішучості Президента США до кооперації та наданні необхідної інформації.

Також важливо описати незначну частку **перформативів**, що вжиті у посланні Дж. Вашингтона. Вони мають вагоме значення, адже показують роль президента як представника виконавчої влади, який виконує свої повноваження. Перформативи є виразом тих дій, що відбуваються одночасно з їхнім проголошенням, що надає їм особливої вагомості:

(17) «*I have directed the proper officers to lay before you, respectively, such papers and estimates as regard the affairs particularly recommended to your consideration, and necessary to convey to you that information of the state of the Union which it is my duty to afford*» [“*State of the Union*” Address, George Washington, 1790]. Модальні маркери вкотре прямо не вживаються, однак варто зазначити, що перформативи часто виражають опосередковано. Прагматична функція цього висловлювання полягає у демонстрації зобов’язання Президента США перед Конгресом, що, безумовно, викликає довіру. Наприклад, вислів “*it is my duty to afford*” акцентує на обов’язковій дії політичного лідера надавати Конгресу необхідну інформацію, що надає перформативу формальності та офіційності.

У посланні Джорджа Вашингтона мінімально представлені **менасиви** та **квеситиви**, що пояснюється його комунікативною метою та стилем. Менасиви,

які зазвичай використовуються як висловлення-погрози у цій промові відсутні, оскільки вона спрямована на збереження продуктивного спілкування та зміцнення національної згуртованості [28, с. 271]. Президент прагне не створювати напружену атмосферу, а підкреслює досягнення та закликає до співпраці. Ідентично, у доповіді немає квеситивів – мовленнєвих актів, що передбачають постановку запитань [28, с. 271]. Замість цього промова має інформативний характер, зображує вагому роль політичного лідера та визначення подальших напрямів розвитку країни. Відсутність питань вказує на *односторонність комунікації*, характерну для цього типу виступу, де головна мета – *інформувати та спонукати до дій*, а не шукати зворотного зв'язку.

Лексичний склад промови Джорджа Вашингтона загалом відповідає особливостям політичного дискурсу, зокрема його офіційному стилю. Як і в багатьох інших політичних виступах, тут застосовується низка лексем, які формують специфічну риторику, що повинна певним чином вплинути на комунікатів [19, с. 22]:

1. Спеціалізована лексика:

- терміни, що стосуються урядової та державної структур: “*the Union*”, “*public affairs*”, “*the government of the Union*”, “*common defense*”, “*the Constitution of the United States*”, “*fellow citizens*”, “*the Senate*”, “*the House of Representatives*”, “*state of the Union*”, “*common defense*”, “*Congress*”, “*foreign affairs*”, “*naturalization*”, “*public credit*” (використання такої лексики формує образ могутньої держави та робить політичний курс, представлений у промові, більш переконливим);
- терміни, що стосуються політичної діяльності: “*consultations*”, “*measures*”, “*provision*”, “*foreign affairs*”, “*public affairs*”, “*the Constitution*”, “*the Union*”, “*session*”, “*public credit*”, “*resolution*”, “*declaration*”, “*deliberations*”, “*legislature*”, “*citizens*”, “*administration*”, “*government*”, “*public good*”, “*rights*”, “*laws*”, “*patronage*”, “*seminaries*”, “*cooperation*” (наведені лексеми звертають увагу комуніката на процеси ухвалення рішень та керування

країною, додають доповіді структурності й логічності, обґрунтовуючи необхідність політичних кроків);

- юридична термінологія: “*the Constitution*”, “*rights of citizens*”, “*rule of naturalization*”, “*law*”, “*compensation*”, “*defined by law*”, “*sanction*”, “*declaration*” (вказана термінологія допомагає з вираженням важливості правових норм і принципів у державному управлінні);

- військова термінологія: “*common defense*”, “*war*”, “*troops*”, “*military*”, “*supplies*”, “*officers*”, “*soldiers*”, “*punish*”, “*aggressors*”, “*protection*”, “*hostile*”, “*pacific measures*” (зазначені терміни показують намір комуніканта забезпечити безпеку країни у разі потенційної загрози, сприяють поширенню оборонної політики серед громадськості).

2. Формальна лексика і канцеляризми:

- форми звертання: “*Fellow-Citizens*”, “*Gentlemen of the House of Representatives*”, “*Gentlemen of the Senate and House of Representatives*” (додають промові авторитетності та серйозності);

- канцеляризми: “*provision*” замість *supply*, “*intercourse*” замість “*relations*”, “*prosperity*” замість “*well-being*”, “*concord*” замість “*agreement*”, “*ascertained*” замість “*determined*”, “*facilitated*” замість “*supported*”, “*indispensable*” замість “*essential*”, “*expedient*” замість “*appropriate*” (виділяють формальний характер звернення, який є притаманним політичному стилю; викликають відчуття офіційної комунікації та дисципліни, що підсилює роль промовця як політичного лідера).

3. Емоційно забарвлена лексика:

- слова з позитивним емоційним забарвленням: “*satisfaction*”, “*favorable prospects*”, “*blessings*”, “*gracious Providence*”, “*prosperity*”, “*peace*”, “*happiness*”;

- піднесені епітети: “*eminent degree*”, “*great importance*”, “*cool and deliberate exertion of your patriotism*”. Застосування такої групи лексики створює позитивний настрій та дозволяє згуртувати комунікатив за ддя співпраці.

Хоча перше послання “*State of the Union*” Дж. Вашингтона було виголошене у 1790 р., воно не містить архаїзмів чи застарілих мовних форм. Це

приклад класичного політичного стилю, що дозволяє промові залишатися доступною і зрозумілою. Такий підхід допомагає встановити зв'язок між комунікантами, що забезпечує більш ефективне донесення політичних ідей.

Синтаксична побудова політичної промови має важливе значення для створення офіційного стилю та досягнення комунікативних цілей [38, с. 55], тому ми зосередились на ключових граматичних особливостях цієї промови на конкретних прикладах:

- **складнопідрядні і складносурядні конструкції** (формулюють детальні аргументи та чітко пояснюють думки):

(18) «*The recent accession of the important state of North Carolina to the Constitution of the United States (of which official information has been received), the rising credit and respectability of our country, the general and increasing good will toward the government of the Union, and the concord, peace, and plenty with which we are blessed are circumstances auspicious in an eminent degree to our national prosperity*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(19) «*There was reason to hope that the pacific measures adopted with regard to certain hostile tribes of Indians would have relieved the inhabitants of our southern and western frontiers from their depredations, but you will perceive from the information contained in the papers which I shall direct to be laid before you ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(20) «*A free people ought not only to be armed, but disciplined; to which end a uniform and well-digested plan is requisite; and their safety and interest require that they should promote such manufactories ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **модальні пасивні конструкції** (дозволяють зосередитися на процесі розгляду та важливості рішень, а не на тих, хто їх ухвалює):

(21) «*The proper establishment of the troops which may be deemed indispensable will be entitled to mature consideration*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(22) «*Various considerations also render it expedient that the terms on which foreigners may be admitted to the rights of citizens should be speedily ascertained by a uniform rule of naturalization*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **МОДАЛЬНІСТЬ** (найуживаніші одиниці “ought to”, “should”, “may”, “will” виражають зобов’язання, рекомендації та можливості відповідно):

(23) «*A free people ought not only to be armed, but disciplined ... and their safety and interest require that they should promote such manufactories ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(24) «*... in the manner which circumstances may render most conducive to the public good ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(25) «*... other expedients will be well worthy of a place in the deliberations of the legislature*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **ІНФІНІТИВНІ ПАСИВНІ КОНСТРУКЦІЇ:**

(26) «*... but you will perceive from the information contained in the papers which I shall direct to be laid before you ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(27) «*To be prepared for war is one of the most effectual means of preserving peace*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ** (вживаються для формулювання цілей і планів, де політичні лідери визначають майбутні дії):

(28) «*Still further to realize their expectations and to secure the blessings ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(29) «*... that we ought to be prepared to afford protection to those parts of the Union, and, if necessary, to punish aggressors ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **БЕЗОСОБОВІ КОНСТРУКЦІЇ** (для об’єктивності й формальності промови):

(30) «*It would be superfluous to specify inducements to a measure in which the character and interests ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

(31) «... *it will be of importance to conciliate the comfortable support of the officers and soldiers with a due regard to economy*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **синтаксичний паралелізм** (використовується для виділення важливих тез у промові):

(32) «*To the security of a free constitution it contributes in various ways – by convincing those who are intrusted with the public administration that every valuable end of government is best answered by the enlightened confidence of the people, and by teaching the people themselves to know and to value their own rights ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

- **використання інверсії** (хоча вона зустрічається у цьому посланні лише один раз, її застосування додає виразності):

(33) «*Nor am I less persuaded that you will agree with me in opinion that there is nothing which can better ...*» [“State of the Union” Address, George Washington, 1790].

Отже, послання Джорджа Вашингтона “*The State of the Union*” є зразком традиційного політичного дискурсу, який здебільшого поєднує констативні та директивні мовленнєві акти для досягнення політичних цілей. Застосування спеціалізованої лексики та формальних конструкцій підкреслює офіційність та важливість послання, тоді як синтаксичні засоби надають висловлюванню об’єктивності. Завдяки цьому промова не лише інформаційне послання, а й основа для міцних відносин між Президентом США і Конгресом.

2.2. Послання президентів США XXI століття “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу

Для порівняльного аналізу було обрано саме промови президентів США XXI століття “Про стан країни”, тому що вони відображають політичний контекст (особлива увага у них приділяється питанням боротьби з тероризмом, національної безпеки та внутрішньої економічної політики), який значно

відрізняється від часу правління Джорджа Вашингтона. Дослідження цих послань дозволяє простежити, як змінилися мовленнєві акти, прагматичні функції та використання лексичних і граматичних засобів у сучасному політичному дискурсі порівняно з класичною промовою кінця XVIII століття.

2.2.1. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Джорджа Буша “Про стан країни”. У промовах Джорджа Буша переважають **констативи** серед мовленнєвих актів:

1. Ретроспективні (прагматична функція – *інформативні згадки про минулі події для виділення прогресу державного управління*):

(34) «*Yet, the state of our Union has never been stronger*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002].

(35) «*In the last 7 years, we have witnessed stirring moments in the history of liberty*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

2. Описові (прагматична функція – *огляд та підсумок виконаної роботи*):

(36) «*America has added jobs for a record 52 straight months*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

(37) «*In 4 short months, our Nation has comforted the victims, begun to rebuild New York and the Pentagon, rallied a great coalition, captured, arrested, and rid the world of thousands of terrorists, destroyed Afghanistan’s terrorist training camps, saved a people from starvation, and freed a country from brutal oppression*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002].

3. Прогностичні (прагматична функція – *підготовка до умов домовленостей для переконання комунікатив у необхідності міжнародного співробітництва*):

(38) «*The budget that I will submit will keep America on track for a surplus in 2012*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

(39) «*We will work closely with our coalition to deny terrorists and their state sponsors the materials, technology, and expertise to make and deliver weapons of mass destruction*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002].

4. Пояснювальні (прагматична функція – наведення аргументів на підтримку політичної позиції):

(40) «*Our progress is a tribute to the spirit of the Afghan people, to the resolve of our coalition, and to the might of the United States military*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002].

(41) «*To build a future of quality health care, we will trust patients and doctors to make medical decisions and empower them with better information and better options*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

5. Фактуальні (прагматична функція – підтвердження фактів та формулювання загальних висновків):

(42) «*America and Afghanistan are now allies against terror*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002].

(43) «*Today, our economic growth increasingly depends on our ability to sell American goods and crops and services all over the world*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

Модальні дієслова у констативних актах цих послань трапляються рідко. Лише іноді використовується модальне дієслово “will”, яке підсилює впевненість щодо майбутніх дій чи результатів. Загалом вони не є частими, оскільки констативи зосереджені на прагматичній функції надання інформації та підтвердження фактів, без додаткового модального навантаження.

Директиви посідають друге місце за частотністю у промовах Джорджа Буша, поступаючи лише констативам. Такий розподіл знову вказує на їхню значущість у політичних зверненнях, спрямованих на заклик до дій та їхню реалізацію:

(44) «... we must prevent the terrorists and regimes who seek chemical, biological, or nuclear weapons from threatening the United States and the world» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002].

(45) «*And all nations should know: America will do what is necessary to ensure our Nation’s security*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

(46) «We must also find a sensible and humane way to deal with people here illegally ...» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

(47) «We need to replace aging aircraft and make our military more agile to put our troops anywhere in the world quickly and safely» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002].

(48) «We must also find a sensible and humane way to deal with people here illegally ...» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

(49) «... we must trust in the wisdom of our Founders and empower judges who understand that the Constitution means what it says ...» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

(50) «On matters of life and science, we must trust in the innovative spirit of medical researchers and empower them to discover new treatments while respecting moral boundaries» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

У вищезазначених директивах модальні маркери (“*must*”, “*should*”, “*need*”, “*will*”) виконують такі прагматичні функції:

1) **неухильний обов’язок**: модальне дієслово “*must*” у прикладах № 44, 46, 48-50 закликає до невідкладності і критичної необхідності рішучих дій для досягнення певної мети; воно також викликає почуття непорушної відповідальності та наголошує на нагальності;

2) **наполеглива рекомендація**: “*should*” рекомендує не втрачати впевненість у могутності Америки захищати свої інтереси;

3) **необхідність**: маркер модальності “*need*” вказує на логічну потребу для забезпечення безпеки держави;

4) **впевненість і непохитність у діях**: “*will*” підкреслює рішучість США здійснювати заходи для забезпечення національної безпеки; закликає комунікатив до безумовної відданості у реалізації цілей країни.

На наступному місці за частотою використання зустрічаються **промісиви**:

(51) «I will not wait on events while dangers gather» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002].

(52) «*Our first priority must always be the security of our Nation, and that will be reflected in the budget I send to Congress*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002].

(53) «... *America will confront those who threaten our troops, we will stand by our allies, and we will defend our vital interests in the Persian Gulf ...*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

(54) «... *we will continue to take every lawful and effective measure to protect our country ...*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

Як ми можемо помітити з наведених вище прикладів, найчастіше використаним модальним маркером у промісивних мовленнєвих актах є “*will*”, який передає прагматичну функцію **зобов’язання і запевнення**: вказує на рішучу обіцянку діяти у відповідь на загрози та забезпечує комунікатів відчуттям захищеності, бо підкреслює, що безпека та стабільність є головними пріоритетами.

Також у цих зверненнях Джорджа Буша присутні справжні **менасиви**, тобто чітко виражені погрози чи попередження, які можна побачити у фразах, де він звертається до інших держав або терористичних організацій:

(55) «... *make no mistake about it: If they do not act, America will*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002].

(56) «*My fellow Americans, we will not rest either. We will not rest until this enemy has been defeated*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008].

У цих висловлюваннях президент використовує модальний маркер “*will*”, щоб виконати прагматичну функцію попередження-погрози у політичному контексті.

Перформативи у цих посланнях використовуються обмежено. Маркером, що виражає прагматичну функцію, слугує перформативне дієслово “*ask*”, яке формує офіційний запит на виконання дій. Водночас відсутність модальних дієслів свідчить про прямий і категоричний характер висловлювання: (57) «*Tonight I ask you to pass legislation to reform Fannie Mae and Freddie Mac, modernize the Federal Housing Administration and allow State housing agencies to*

issue tax-free bonds to help homeowners refinance their mortgages» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008].

Мовленнєві акти **квеситиви** у промовах Джорджа Буша **відсутні**. Жодних риторичних чи інформаційних запитань у цих текстах не спостерігається, що підкреслює монологічний стиль та зосередженість на твердженнях, закликах і запитах, не залучаючи комунікатів через запитання.

Лексичне наповнення цих послань відображає засоби мовного впливу на аудиторію, які обґрунтовують політичні висловлювання та є доступно зрозумілими:

1. Спеціалізована лексика:

- терміни, що стосуються оборонної політики та національної безпеки: “*war on terror*”, “*terrorist camps*”, “*coalition*”, “*security*”, “*Nation*”, “*missile defenses*”, “*military forces*”, “*armed forces*”, “*freedom*” (допомагають створити образ захисника національних інтересів);

- лексеми, пов’язані з сучасною економічною політикою та соціальною допомогою: “*tax relief*”, “*prosperity*”, “*economic growth*”, “*welfare reform*”, “*health care coverage*”, “*affordable energy*”, “*unemployment benefits*”, “*trade promotion*”, “*education reform*” (підкреслює спрямованість політичного курсу на покращення економічного добробуту громадян).

2. Формальна лексика і канцеляризми:

- форми звертання: “*Mr. Speaker*”, “*Vice President Cheney*”, “*Members of Congress*”, “*fellow citizens*”;

- канцеляризми: “*implement*” замість *carry out*, “*terminate*” замість “*end*”, “*deliberate*” замість “*thoughtful*”, “*safeguard*” замість “*protection*”, “*constitute*” замість “*form*”, “*authorize*” замість “*allow*”, “*substantial*” замість “*essential*”, “*initiatives*” замість “*efforts*”, “*commitments*” замість “*promises*” (застосування офіційної лексики та канцеляризмів створює дистанцію між комунікантом і комунікатами, підкреслюючи статус комуніканта, й надаючи виступу формальності та офіційності).

3. Емоційно забарвлена лексика (представлена чимала кількість):

- патріотичні звернення: “*freedom*”, “*liberty*”, “*justice*”, “*homeland*”, “*American spirit*”, “*courage*” (терміни допомагають викликати почуття національної гордості та об’єднання навколо спільних цінностей);
- драматичні образи та метафори: “*across oceans and continents*”, “*ticking timebombs*”, “*battlefield*”, “*war on terror*” (контрастує з нейтральним тоном промови й емоційно залучає аудиторію).

Граматична структура промов Дж. Буша відображає сучасні тенденції політичного дискурсу та охоплює такі елементи:

- досить часто вжито займенник першої особи множини “*we*” (можемо спостерігати у вищевказаних висловлюваннях), який активно використовується для створення почуття колективної відповідальності, об’єднуючи комуніканта та комунікатів в одну спільну групу;
- чимала кількість модальних дієслів (“*must*”, “*should*”, “*need*”, “*will*” підкреслені вище у прикладах), що виражають обов’язковість, впевненість або потребу у діях (особливо часто зустрічається модальний маркер “*must*”, який вказує на невідкладність та неухильність обов’язків);
- інфінітивні конструкції для окреслення мети чи обіцянок:

(58) «*We will develop and deploy effective missile defenses to protect America and our allies from sudden attack*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002] – “*to protect*” тут виражає мету дії.

(59) «*... America will continue to depend on the eyes and ears of alert citizens*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002] – “*to depend*” підкреслює постійну потребу у підтримці громадян.

(60) «*And so I call on Congress to pass legislation that bans unethical practices ...*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2008] – “*to pass*” вказує на мету, пов’язану з ухваленням необхідного закону.

- паралельні конструкції для підсилення ритму та переконливості:
- (61) «*We will win this war; we will protect our homeland; and we will revive our economy*» [“*State of the Union*” Address, George W. Bush, 2002] – повторювані

конструкції з модальним маркером “will” надають сприйняття логічної послідовності дій, які необхідно зробити.

(62) «*Let us fund new technologies that can generate ... Let us increase the use of renewable power and emissions-free nuclear power... Let us continue investing in advanced battery technology ... Let us create a new international clean technology fund ... And let us complete an international agreement ...*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2008] – акцент на конкретних діях.

- зменшене використання пасивних і модально пасивних конструкцій, а також рідке вживання складнопідрядних та складносурядних речень у промовах пов’язане з принципами сучасного політичного дискурсу, орієнтованого на чіткість і лаконічність: використовуючи активний стан, комунікант чітко вказує на суб’єкта дії, що підсилює почуття колективної відповідальності. Наприклад, фраза (63) «... *We will protect our homeland ...*» [“State of the Union” Address, George W. Bush, 2002] звучить більш визначеною, ніж “*Our homeland will be protected*”.

2.2.2. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Барак Обама “Про стан країни”. Промови Барака Обама, так само як і звернення Джорджа Буша, наголошують на важливості єдності для подолання основних національних і глобальних викликів. Далі розглянемо мовленнєві акти, що відображають цю риторику згуртованості, і які в багатьох аспектах перегукуються з промовами Дж. Буша. Основну частину тут знову складають **констативи** – ретроспективні, описові, прогностичні, пояснювальні та фактуальні, що виконують аналогічні прагматичні функції, як і в текстах Дж. Буша. Аналогічно у цьому контексті модальні маркери практично не використовуються, тому що констативи виконують роль передачі фактів, фокусуючи увагу на повідомленні об’єктивної інформації:

(64) «*For the past 7 years, our goal has been a growing economy that also works better for everybody*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016] – ретроспективний констатив.

(65) «*The United States of America right now has the strongest, most durable economy in the world*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2016] – описовий констатив.

(66) «*But it will only happen if we work together*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2016] – прогностичний констатив.

(67) «*Now, that spirit of discovery is in our DNA. America is Thomas Edison and the Wright Brothers and George Washington Carver*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2016] – пояснювальний констатив.

(68) «*That’s the America I know. That’s the country we love: clear eyed, big hearted, undaunted by challenge*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2009] – фактуальний констатив.

У промовах Барак Обама насправді є чимало **директивів** як і у Дж. Буша, однак їхня різниця полягає у тому, що модальні дієслова вживаються не завжди. Це пояснюється тим, що президент часто застосовує директиви без модальних маркерів, аби створити більш безпосередній, невимушений тон. Наприклад, замість «*should*» чи «*have to*» він може просто сказати «*Let’s work together*», що також передає заклик до дії, але без тиску обов’язку. У наведених нижче прикладах директив можна виділити кілька прагматичних функцій, які досягаються різними маркерами:

– **заклик до дій та співпраці**: цитати (69) «*Let’s make it happen*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2016] та (70) «*Let’s make America the country that cures cancer once and for all*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2016] використовують маркер “*let’s*”, щоб об’єднати комуніканта та комунікатів (це спонукає слухачів до колективної участі у досягненні поставленої мети), або більш ввічливий заклик до виконання обов’язків, який виражається за допомогою “*I ask*” у висловлюванні, яке орієнтоване на особисту відповідальність кожного громадянина (71) «*I ask every American to commit to at least 1 year or more of higher education or career training*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2009];

– **спонукання до реалізації поставлених завдань:** у прикладах (72) «*We should recruit and support more great teachers for our kids*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016] та (73) «*We should not, and will not, protect them from their own bad practices*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2009] маркером є модальне дієслово “*should*” (виражає рекомендацію), а використання модального маркера “*will not*” у заперечному форматі додає чіткості відмові підтримувати шкідливі практики;

– **наголошення на обов’язковому виконанні дій:** у прикладах (74) «*And it’s a step we must take if we hope to bring down our deficit in the years to come*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2009] містить “*must*” як модальний маркер обов’язкової невідкладності дії для майбутнього держави;

– **вираження вимоги:** директива (75) «*And we have to make college affordable for every American*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016] використовує модальне дієслово “*have to*”, щоб наголосити, що це питання є нагальним і потребує спільного рішення.

Наступне місце за частотою вживання посідають **промісиви**. Їх часто супроводжує модальний маркер “*will*”, що акцентує на рішучості виконати обіцянки. Наприклад, у промісиві (75) «*We will rebuild, we will recover, and the United States of America will emerge stronger than before*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2009]. Прагматична функція полягає у заспокоєнні громадян завдяки обіцяним урядовим зобов’язанням щодо майбутнього держави.

Однією з характерних рис послань Барак Обама є використання **експресивів**, які встановлюють емоційний зв’язок з аудиторією та сприяють згуртованості [28, с. 272]. Завдяки цьому політичний лідер виражає емпатію до громадян. Прагматична функція – **демонстрація почуттів**, таких як вдячність та захоплення нацією, що помітно у фразях: (76) «*I see you, the American people. And in your daily acts of citizenship, I see our future unfolding*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016], (77) «... *We honor your service; we are inspired by*

your sacrifice; and you have our unyielding support» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2009].

Невелика кількість **менасивів** та **квеситивів** додає емоційного забарвлення та підсилює ключові ідеї послань. Менасиви у цих посланнях здебільшого позначені маркером “*will*” й наголошують на протидії небезпеці та передають попередження опонентам: (78) «*When you come after Americans, we will go after you. And it may take time, but we have long memories, and our reach has no limits» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016]. Квеситиви водночас використовуються для порушення важливих питань і мають прагматичну функцію **виклику до роздумів**. У запитаннях, таких як (79) «... *how do we give everyone a fair shot at opportunity and security in this new economy?*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016] або (80) «... *And finally, how can we make our politics reflect what’s best in us and not what’s worst?*» [“State of the Union” Address, Barack Obama, 2016] президент спонукає слухачів задуматися над нагальними викликами сучасності.*

Проаналізувавши ці промови, також з’ясувалося, що **перформативи** як тип мовленнєвих актів тут практично **відсутні**, оскільки фокус більше зміщено на констативні та директивні акти.

Для послань Барак Обама характерне лексичне наповнення:

1. Спеціалізована лексика:

- лексеми на соціально-економічну тематику: “*recovery*”, “*opportunity*”, “*education*”, “*health care*”, “*middle class*”, “*innovation*”, “*equal pay*”, “*unemployment benefits*”, “*retirement*”, “*community college*” (зображують покращення умов життя громадян). Характерно, що Президент США уникає надмірної кількості формальної термінології або вузькоспеціалізованої лексики, часто надаючи перевагу зрозумілим і знайомим виразам, таким як “*opportunity*”, “*change*”, “*hope*”. Це відрізняє його стиль від промов Дж. Буша, де було більше канцеляризмів і військових термінів.

2. Формальна лексика:

- форми звертання: “*Mr. Speaker*”, “*Vice President Cheney*”, “*Members of Congress*”.

3. Емоційно забарвлена лексика:

- патріотичні лексеми, що підкреслюють національні цінності: “*freedom*”, “*liberty*”, “*justice*”, “*strength*”, “*American dream*”, “*courage*”.

Синтаксичне оформлення промов Барак Обама також відзначається активним використанням модальних дієслів, інфінітивів і паралельних конструкцій, як і у Дж. Буша. Часте застосування займенника першої особи множини “*we*” викликає почуття спільної відповідальності, наприклад, у висловлюванні (81) «*Now, if we’re honest with ourselves, we’ll admit that for too long, we have not always met these responsibilities as a Government or as a people*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2009]. **Модальні дієслова** на кшталт “*must*”, “*should*”, “*have to*”, “*need*”, “*will*” додають патерн обов’язку й вимоги до закликів у промовах (як зазначено у попередніх прикладах). **Інфінітивні конструкції**, як у (82) «*A surplus became an excuse to transfer wealth to the wealthy instead of an opportunity to invest in our future*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2009] формують цілеспрямованість політики. Крім того, **паралельні конструкції** як у прикладі (83) «*We will rebuild, we will recover, and the United States of America will emerge stronger than before*» [“*State of the Union*” Address, Barack Obama, 2009] забезпечують послідовний емоційний вплив на комунікатів. Порівняно з промовами Джорджа Буша, де також використовуються займенники та модальні дієслова для підкреслення важливості дій, Барак Обама активніше використовує паралельні конструкції та інфінітиви для створення сильного переконливого ефекту та залучення соціуму.

2.2.3. Лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості послання Джозефа Байдена “Про стан країни”. Дослідження послань Джозефа Байдена показує, що вони доволі збігаються з промовами Джорджа Буша та Барак Обама, бо у них також домінують **констативи** (ретроспективні, описові, прогностичні,

пояснювальні та фактуальні). У цих констативних висловлюваннях також відсутні маркери модальності, що робить їх подачу лаконічною:

(84) «*2 years ago, COVID had shut down – our businesses were closed, our schools were robbed of so much*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] – ретроспективний констатив.

(85) «*... today, COVID no longer controls our lives*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] – описовий констатив.

(86) «*The American Jobs Plan creates jobs replacing 100 percent of the Nation's lead pipes and service lines so every American can drink clean water*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021] – прогностичний констатив.

(87) «*But here at home, inflation is coming down. Here at home, gas prices are down \$1.50 from their peak*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] – пояснювальний констатив.

(88) «*COVID deaths are down by 90 percent*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] – фактуальний констатив.

На другому місці фігурують **директиви**, які спонукають аудиторію до активізації. Переважно у посланнях виконують саме такі прагматичні функції:

- заклики до колективних зусиль: (89) «*Let's finish the job this time. Let's cap the cost of insulin for everybody at \$35*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] (знову конструкція “let's” як і в посланнях Барак Обама ввічливо закликає до групової співпраці); (90) «*Congress must restore the right that was taken away in Roe v. Wade and protect Roe v. Wade. We must all speak out*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] – модальний маркер “must” виражає обов’язковість дії;

- заклики до соціальної справедливості і забезпечення правопорядку: (91) «*Go get vaccinated, America. Go and get the vaccination*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021] – завдяки вживання імперативу виражається наказ у легкій формі; (92) «*... we need to secure the border, pass it, because it has a lot of money for high-tech border security*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021] – модальне дієслово “need to” вказує на нагальність дії;

- заклики до загальнонаціональних економічних та соціальних цінностей: (93) «*We have to do more than just build back better – I mean, “build back.” We have to build back better. We have to compete more strenuously than we have*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021] – маркер модальності “have to” представляє обов’язковість відновлення країни на новому рівні.

Наступними за частотою використання є **промісиви**. Наприклад, фрази (94) «*We’re going to build 500,000 electric vehicle charging stations, installed across the country by tens of thousands of IBEW workers*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] або (95) «*We will create thousands and thousands of good-paying jobs*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021] демонструють ці обіцянки. Маркери “will” і “to be going to” акцентують на непохитності виконання заявлених намірів. Прагматично це сприяє формуванню впевненості у громадян і міжнародних партнерів у відданості держави своїм зобов’язанням.

Експресиви у промовах Джозефа Байдена відіграють важливу роль у створенні емоційного зв’язку з комунікатами, що відрізняє його стиль від більш стриманого підходу Джорджа Буша, але схожий до викладу Барак Обама. За допомогою експресивів президент виражає не лише підтримку, але й розуміння та гордість за націю, підкреслюючи її стійкість і непохитність: (96) «*And today, though bruised, our democracy remains unbowed and unbroken*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] або (97) «*But, in America, we never, ever, ever stay down. Americans always get up*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021]. Його слова спрямовані на єднання, відновлення віри у спільні цінності та національну ідентичність, що робить слухачів частиною процесу відродження країни.

Квеситиви дедалі частіше з’являються у політичному виступі. Вони використовуються як риторичний прийом для спонування комунікатів до роздумів над важливими питаннями: (98) «*Would we stand for the most basic of principles? Would we stand for sovereignty? Would we stand for the right of people to live free of tyranny? Would we stand for the defense of democracy?*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023]. Варто також зазначити, що у цих посланнях

відсутні **менасиви та перформативи**. Їхня відсутність вкотре підтверджує спрямованість промов Дж. Байдена не на юридичні заяви чи застереження, а на підкреслення спільних цінностей, емоційне об'єднання та звернення до колективної відповідальності.

Лексичний склад і граматичне оформлення відіграють важливу роль у формуванні його іміджу як політичного лідера, орієнтованого на єдність та оптимізм. Дж. Байден активно використовує **емоційно насичену лексику** для зближення з аудиторією і підтримки патріотичних настроїв. Слова на кшталт *“unbowed and unbroken”, “freedom”, “resilience”, “unity”, “hope”, “the soul of this Nation”, “dose of hope”* допомагають створити відчуття зв'язку та національної гордості, підкреслюючи здатність США протистояти труднощам. **Соціально-економічні терміни**, такі як *“middle class”, “Affordable Care Act”, “minimum wage”, “tax credits”* акцентують політику, спрямовану на підтримку середнього класу та податкові ініціативи. **Політично-правова лексика** – *“democracy”, “freedom”, “Supreme Court”, “Constitutional rights”, “bipartisanship”, і “legislation”* – підкреслює основні цінності й правові механізми, які формують американське суспільство. **Лексика національної безпеки**, зокрема *“allies”, “NATO”, “cybersecurity”, “nuclear proliferation”, “military”, “troops”*, відображає увагу до міжнародних партнерств і безпеки держави. Водночас **терміни, пов'язані з охороною здоров'я та екологією**, такі як *“opioid crisis”, “climate change”, “clean energy”, “pandemic”, “vaccine”* вказують на важливість медичних та екологічних питань, що мають вирішальне значення для суспільства. Приклади **офіційних звертань** у цих посланнях майже ідентичні до промов Дж. Буша та Б. Обами: *“Mr. Speaker”, “Madam Vice President”, “Members of Congress and the Cabinet”, “Second Gentleman”, “Chief Justice”*, хоча, наприклад, звертання *“my fellow Americans”* є менш формальним, але шанобливим, виражаючи рівність із громадянами. Джозеф Байден обирає просту та доступну лексику, щоб зробити свої промови зрозумілими та близькими до широкої аудиторії.

Грамматична структура використаних послань Дж. Байдена, подібно до виступів Дж. Буша та Б. Обама, має особливості, які прагнуть до зрозумілості й доступності. Як і його попередники, Дж. Байден активно використовує займенник “we”, що підсилює згуртованість народу перед викликами, наприклад, (99) «*We can never let that happen again*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023] та (100) «*We just have to remember who we are. We’re the United States of America. And there’s nothing – nothing – beyond our capacity if we do it together*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023]. Президент також застосовує досить часто модальні дієслова “must”, “need”, “have to” та імперативні конструкції, щоб виділити важливість та невідкладність дій (у вищезазначених прикладах). **Конструкції паралелізму**, як (101) «*We’re working again, dreaming again, discovering again, and leading the world again*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2021], допомагають ритмічно фокусуватись на важливих моментах. Крім того, зустрічаються **інфінітивні конструкції** (102) «*To make sure our economy works for everyone so we can all feel that pride in what we do. To build an economy from the bottom up and the middle out, not from the top down*» [“State of the Union” Address, Joseph Biden, 2023], які виражають цілеспрямовані наміри. Дж. Байден уникає складних підрядних конструкцій і пасивного стану, обираючи просту та зрозумілу мову, що сприяє відносинам із слухачами. Це робить його промови легкими для сприйняття та відрізняє стиль Дж. Байдена від більш риторично складних промов попередніх президентів.

Отже, ретельно проаналізувавши сучасні послання президентів США “Про стан країни”, зокрема Джорджа Буша, Барака Обама та Джозефа Байдена, підрахували, що вони містять переважно констативи як вид мовленнєвих актів; це вказує на важливість фактичних здобутків та майбутніх цілей. Відмінною рисою є те, що Б. Обама та Дж. Байден активно застосовують експресиви для встановлення зв’язку з аудиторією, тоді як у Дж. Буша тон більш стриманий. Директиви у промовах усіх трьох президентів закликають до колективних дій, однак прагматичні маркери у Дж. Байдена надають цим закликам більш імперативного характеру. Відсутність перформативів у політичних виступах

Б. Обама та Дж. Байдена відображають тенденцію до простішого, всебічного підходу, спрямованого на загальнонаціональну єдність. Дж. Буш використовує спеціалізовану лексику з тем безпеки та оборони, що надає його промова формальності, водночас Б. Обама додає емоційно забарвлені патріотичні звернення, акцентуючи на політичних настроях, а Дж. Байден, продовжуючи цей підхід, зосереджується на доступності, уникаючи канцеляризмів, що робить його промови зрозумілими для широкої аудиторії. Граматичне оформлення також відображає стиль кожного з політичних лідерів: займенник “we” послідовно використовується для створення колективного настрою у всіх промовах, але особливо активно у Б. Обама та Дж. Байдена, що підкреслює його прагнення до згуртованості. Модальні дієслова “must”, “should”, “need to”, “have to”, “will” у всіх посланнях надають виступам обов’язковості та переконливості. Крім того, паралельні та інфінітивні конструкції у кожного з президентів додають структурної ритмічності, особливо під час проголошення національних завдань та закликів до дії. Таким чином, промови трьох президентів США XXI століття демонструють не лише стильові особливості кожного, але й загальні принципи сучасного політичного дискурсу, який спрямований на широке залучення громадян до підтримки національних цілей.

2.3. Послання президентів США “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу: зіставний аналіз

Діахронічне дослідження президентських звернень “Про стан країни” XVIII та XXI століть показує певні еволюційні зміни в політичному дискурсі, зокрема у **прагматичному стилі, лексичних і граматичних особливостях**.

Промова Дж. Вашингтона “*State of the Union*” 1790 року, як перше такого типу звернення, започаткувала базову структуру президентському посланню як жанру політичного дискурсу: формальний тон, чітка організація та акцент на фактичних питаннях. Такі риси підкреслювали значущість та авторитетність його звернення до нації.

Частота вживання різних мовленнєвих актів у всіх зверненнях залишається загалом стабільною та зберігає шаблонний формат промови Дж. Вашингтона “*State of the Union*” 1790 року, де провідними є **констативи**, **директиви** та **промісиви** (статистичні показники наведені на діагр. 2.3.1., 2.3.2., 2.3.3., 2.3.4.). Проте у XXI столітті промови президентів США набули більшої емоційної забарвленості та зменшили формальність. Спостерігається також зміна у використанні директивних маркерів, що окреслює різні прагматичні функції: якщо у XVIII столітті переважав маркер “*ought to*” для вираження морального обов’язку, то згодом, у XXI столітті (політичні виступи Дж. Буша “*State of the Union*” 2002 / 2008 років; Б. Обама “*State of the Union*” 2009 / 2016 років; Дж. Байдена “*State of the Union*” 2021 / 2023 років), з’являється модальне дієслово “*must*”, яке акцентує на неухильності обов’язку. У промовах Дж. Байдена та Б. Обама частіше використовується синтаксична конструкція “*let’s*” або імперативні заклики, що також наголошує на обов’язку, однак налаштовує ближчий емоційний зв’язок з аудиторією. У директивах та промісивах також відчутні діахронічні зміни у використанні модальних маркерів. Наприклад, у XVIII столітті домінував “*shall*” як показник зобов’язання, але в XXI столітті його замінили “*will*” та “*be going to*”, що відображає намір до виконання обіцянок. Варто також зауважити, що помітне використання експресивів та квеситивів у промовах XXI століття, чого не спостерігалось у XVIII столітті. Така тенденція свідчить про прагнення сучасних політичних лідерів зблизитися з слухачами та підтримати позитивні патріотичні настрої, а не просто тиснути обов’язками. Застосування інших мовленнєвих актів залежить від цілей політичного інформування, і їхнє кількісне співвідношення можна побачити на діаграмах 2.3.1., 2.3.2., 2.3.3., 2.3.4.

Зміни торкнулися і лексичного складу. Якщо Дж. Вашингтон використовував канцеляризми та спеціалізовану термінологію, що відповідало формальній природі звернень того часу, то сучасні президенти, такі як Дж. Буш, Б. Обама і Дж. Байден, спрощують лексику, роблячи її доступнішою для широкого загалу. Вони уникають канцеляризмів, замінюючи їх емоційними

висловами та драматичними образами (“*unbowed and unbroken*”, “*freedom*”, “*resilience*”, “*unity*”, “*hope*”, “*the soul of this Nation*”, “*dose of hope*”, “*liberty*”, “*justice*”, “*strength*”, “*American dream*”, “*courage*”), що сприяє кращому сприйняттю промов.

Граматичне оформлення також еволюціонувало. Послання Дж. Вашингтона “State of the Union” 1790 року було відносно коротким (див. діагр. 2.3.5.), однак характеризувалось значним використанням складнопідрядних та складносурядних речень. Сучасні ж промови стали значно об’ємнішими (див. діагр. 2.3.5.), проте мають простішу структуру, що полегшує сприйняття.

Звернення Дж. Вашингтона 1790 року демонструє чіткий стиль з використанням значної кількості пасивних, модально пасивних і безособових конструкцій, що посилювало їхню формальність. Сучасні послання (Дж. Буша “*State of the Union*” 2002 / 2008 років; Б. Обама “*State of the Union*” 2009 / 2016 років; Дж. Байдена “*State of the Union*” 2021 / 2023 років) застосовують паралельні та інфінітивні конструкції, що додає ритму та структурує інформацію для легшого розуміння основних меседжів. Модальні дієслова також змінилися: на зміну “ought to” прийшли більш різноманітні “must”, “should”, “need”, “have to” та “will”, що додають обов’язковості дії та підкреслюють потребу у її виконанні. Це зумовлено сучасною потребою в чіткій комунікації, спрямованій на досягнення конкретних результатів та активного залучення слухачів.

Таким чином, послання президентів США “Про стан країни” як жанр політичного дискурсу зберігають шаблонну частину офіційного стилю, однак у наш час вони прагнуть бути більш емоційними та доступними для розуміння. Такі принципи сьогодні дозволяють президентам встановити ближчий зв’язок з громадськістю, залишаючись при цьому відданими прагматичній меті – інформуванню та об’єднанню нації.

Висновки до розділу 2

1. Промова Джорджа Вашингтона як шаблон для майбутніх звернень визначається за кількома критеріями: структура мовленнєвих актів, прагматичні функції та змістовна послідовність. У промові Дж. Вашингтона було закладено основи формату, де поєднуються інформування про державні досягнення, цілі та заклики до загальнонаціонального об'єднання, що стало зразком офіційного стилю послань для наступних президентів.

2. Переважання констативів, директивів і промісивів у мовленнєвих актах є характерною рисою президентських звернень *“Про стан країни”*. Констативи забезпечують інформативну функцію, тимчасом як директиви та промісиви підсилюють спонукальну і переконливу складову. Вибір інших мовленнєвих актів здійснюється залежно від політичної мети і змісту конкретного звернення, забезпечуючи гнучкість у комунікативній стратегії.

3. Використання модальних маркерів на кшталт *“must”*, *“should”*, *“need”*, *“have to”* та *“will”* додає відчуття невідкладності, підкреслюючи зобов'язання щодо запропонованих заходів, і посилює ефективність мовленнєвих актів у досягненні поставлених політичних завдань.

4. Емоційна взаємодія через експресиви та квеситиви є важливим елементом сучасних звернень, особливо в промовах Барак Обама і Джозефа Байдена. Вони використовуються для налагодження емоційного зв'язку з аудиторією, що дозволяє президентам висловлювати вдячність, підтримку та залучати громадян до дій, створюючи атмосферу взаєморозуміння.

5. Лексичне наповнення президентських послань *“Про стан країни”* демонструє різноманітність тематичних акцентів, що відображають актуальні пріоритети політичної програми президента, тому в деяких промовах переважає лексика, пов'язана з питаннями безпеки, а інші акцентують соціально-економічні аспекти, що робить звернення більш зрозумілими для громадськості.

6. Синтаксичні засоби у сучасних посланнях також слугують інструментом підсилення колективного залучення. Зокрема, використання таких конструкцій,

як займенник першої особи множини “*we*”, інфінітивні форми, паралельні та імперативні конструкції. У нинішньому політичному дискурсі часто використовуються прості речення замість складносурядних чи складнопідрядних, що підвищує доступність тексту для широкої аудиторії та сприяє кращому засвоєнню ключових ідей.

7. Сучасний політичний дискурс у президентських зверненнях все більше фокусується на глибший емоційний вплив на комунікатів. Це підкреслює, що ефективно політичне послання сьогодні потребує не тільки передачі фактичних даних, але й встановлення емоційного зв'язку, що сприяє формуванню єдності та підтримки національних цілей.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Роботу присвячено комплексному аналізу послань президентів США *“Про стан країни”* як жанру політичного дискурсу, що значно впливає на формування національної ідеології та суспільної думки. У дослідженні було проаналізовано особливості цього жанру з акцентом на його прагматичну та лексико-стилістичну структуру, а також комунікативні функції, які сприяють конструюванню національного наративу та реалізації політичних завдань, адресованих громадськості.

За результатами аналізу теоретичних джерел можна зробити висновок, що поняття дискурсу в лінгвістиці пройшло тривалий етап розвитку – від базового інструмента комунікації до складного соціокультурного й когнітивного явища, яке формується в межах певного історичного чи суспільного контексту. Хронологічні зміни в структурі та функціях дискурсу відображають динаміку суспільних трансформацій. Типологія дискурсів підкреслює взаємодію між інституційними та функціональними аспектами, дозволяючи дослідникам глибше зрозуміти комунікативні завдання й роль кожного типу дискурсу.

Було виявлено, що політичний дискурс як окремий інституційний жанр виконує важливу роль у формуванні громадської думки та підтримці державної ідеології завдяки використанню стратегічних мовленнєвих прийомів. Президентські звернення *“Про стан країни”* поєднують функцію звіту перед народом із завданням мобілізації суспільної підтримки, водночас маючи лінгвокраїнознавчу цінність: ці промови відображають культурні та соціальні характеристики США, що дозволяють глибше зрозуміти специфіку американського політичного дискурсу.

Для аналізу мовленнєвих актів у президентських зверненнях було адаптовано типології, запропоновані Дж. Остіном, Дж. Серлем та Г. Г. Почепцовим, що забезпечило ефективну класифікацію актів у політичному жанрі. Було встановлено, що в таких промовах домінують констативи, директиви та промісиви, які реалізують інформативні, спонукальні та мотиваційні функції,

забезпечуючи досягнення комунікативних цілей звернень. Також було здійснено класифікацію цих мовленнєвих актів за прагматичними функціями, що дало змогу відокремити й проаналізувати їхні функціональні варіації.

Суттєві зміни помітні в лексичному наповненні: у промові XVIII століття домінували формальна лексика, канцеляризми й спеціалізована термінологія натомість сучасні звернення XXI століття орієнтовані на використання загальнозрозумілих лексичних одиниць, що сприяє доступності текстів для широкого загалу. Лексичні варіації відображають тематику промов, що відповідає актуальним суспільно-політичним питанням, таким як питання безпеки або соціально-економічні реформи.

Аналіз граматичних особливостей виявив тенденцію до спрощення синтаксичних конструкцій у сучасних президентських посланнях: складні речення поступилися місцем коротшим та більш прямим структурам, що підвищує ясність і зручність сприйняття основних тез аудиторією. Крім того, активні конструкції дедалі більше замінюють пасивні, що надає текстам динамічності й забезпечує ефективніше донесення ключових ідей.

Практичний розділ роботи надав статистичну характеристику лексико-граматичних і прагматичних особливостей, застосованих у президентських промовах. Було проаналізовано частотність вживання певних мовленнєвих актів і лексико-граматичних засобів, що відображає адаптацію риторики до конкретних соціально-політичних умов та аудиторії. Це свідчить про гнучкість і прагматичну адаптивність політичного дискурсу в історичному розрізі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у аналізі інших жанрів політичного дискурсу, таких як передвиборчі промови або дебати, що допоможе виявити різноманітність мовленнєвих стратегій. Окрім того, перспективним є вивчення впливу соціокультурних змін на структуру й стиль політичного дискурсу у США. Ще одним цікавим напрямом є оцінка ролі цифрових медіа в трансформації риторики президентських звернень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Лінгвостеміотика. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2016. Т. 17. URL: <https://esu.com.ua/article-55510> (Дата звернення: 11.09.2024).
2. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Львів, 2003. 281 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с.
4. Безугла Л. Р. Історична динаміка мовленнєвого акту квеситива в німецькій та англійській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1998. 22 с.
5. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 33. С. 182–185.
6. Гапонів А. Б., Возна М. О. Лінгвокраїнознавство. Англословні країни. Вінниця, 2005. 464 с.
7. Головня А. В. Лінгвокраїнознавство як базова дисципліна у підготовці професійного перекладача (на матеріалі художньої прози Редьярда Кіплінга). *Авіа-2011*: матеріали міжнар. наук.-техн. конф. (Київ, 19-21 квіт. 2011). Київ, 2011. С. 37–40.
8. Гудзь Н. О. Генезис поняття «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2012. Ч. 2. С. 442–445.
9. Денисюк А. В., Бобрук А. М., Похило І. Д. Вербальний вимір іміджу політика: «Спочатку було слово»... *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2017. № 123. С. 283–287.
10. Желуденко М. О., Сабітова А. П. Лінгвокраїнознавство як відображення мовної картини світу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 3. С. 134–139.
11. Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк, 2008. 195 с.
12. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк, 2012. 401 с.

13. Зарецький О. В. Політичний дискурс помаранчевої революції. 2007. № 3. С. 27–43.
14. Ковальова О. К. До питання класифікації дискурсу в сучасному мовознавстві. *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 101–106.
15. Ковальова О. К. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 101–107.
16. Кондратенко Н. В. Лінгвопрагматичні аспекти дослідження політичної комунікації в українському мовознавстві. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Філологія»*. 2015. Вип. 2. Т. 20. С. 144–150.
17. Кондратенко Н. В. Типологія мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу. *Філологічні студії*. 2017. Вип. 9. С. 18–23.
18. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності. Одеса, 2007. 156 с.
19. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови. Вінниця, 2000. 160 с.
20. Линтвар О. М. Лінгвокраїнознавство як необхідна освітня компонента підготовки майбутніх перекладачів. *Актуальні питання іноземної філології*. 2022. № 16. Т. 2. С. 51–56.
21. Лисенко О. М. До питання класифікації дискурсу в сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 281. С. 126–134.
22. Маслова Ю. П. Проблема трактування дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 31. С. 67–70.
23. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ, 2005. 315 с.

24. Павленко І. Я. Специфіка мовленнєвих актів оцінки. *Нова філологія*. 2018. № 73 С. 109–113.
25. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 39. С. 218–221.
26. Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс. Одеса: Астропринт, 2009. 464 с.
27. Попова Н. М. Промови як жанр політичного дискурсу та засіб концептуального моделювання образу політика в свідомості. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2008. Вип. 6. С. 449–455.
28. Почепцов Г. Г. Теорія . Київ, 1999. 307 с.
29. Селіванова О. І. *English Through Cultures*. Київ, 2013. 480 с.
30. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики. Полтава, 1999. 148 с.
31. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008. 711 с.
32. Семенюк О. А., Парашук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Київ, 2010. 240 с.
33. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: монографія / за ред. В. В. Різуна. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.
34. . . Дискурсивне оточення як середовище реалізації соціальних ролей. *Вісник . . .* . 2019. С. 27–32.
35. Ситник І. В. Дискурс в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2020. № 46. Т. 2. С. 123–126.
36. Солощук Л. В. Невербальні складові англомовного дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / за ред. І. С. Шевченко*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. С. 145–180.

37. Солощук Л. В. Принцип ідентифікаційної взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації в англomовному діалогічному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 24. С. 282–286.
38. Сушко-Безденежних М. Г. Лінгвопрагматика конституційного дискурсу Німеччини: діахронічний аспект: дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2016. 293 с.
39. Трубіщина О. С. Засоби реалізації сугестії в сучасному китайському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2014. 16 с.
40. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1998. 18 с.
41. Філоненко . . . : . , 2024. 224 .
42. Шевченко І. С. Мовленнєвий акт і дискурс в когнітивно-прагматичному та історичному ракурсі. *Переклад у наукових дослідженнях Харківської школи*: кол. монографія. Вінниця, 2013. С. 117–134.
43. Шевченко І., . Дискурсивні стратегії неввічливості у когнітивно-прагматичному вимірі. *Вісник* . - . 2019. . 70. С. 91–101.
44. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Harvard University Press, 1975. 168 p.
45. Austin J. L. *Philosophical Papers*. Oxford, 1961. 35 p.
46. Bamberg M., De Fina A., Schiffrin, D. Discourse and identity construction. *Handbook of identity theory and research* / Schwartz S. J., Luyckx K., Vignoles V. L. (Eds.). VY: Springer, 2011. P. 177–199.
47. Bingyu T. Analysis of Political Metaphors in Donald J. Trump's State of the Union Address in 2020. *The Journal of English Literature and Language Review*. 2021. № 4. Vol. 7. P. 69–73.

48. Charaudeau P. A quoi sert d'analyser le discours politique? URL: <http://www.patrick-charaudeau.com/A-quoi-sert-d-analyse-le-discours,161.html> (Last accessed: 11.09.2024).
49. Conein B. Actes de parole et organisation des relations sociales. *Le point sur les théories de la communication*. 1985. P. 111–126.
50. Golubovska I. American values as the base of political communication (on the material of D. Trump's inaugural speech). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. № 70. С 29–42.
51. Graber D. A. *Political Languages*. Beverly Hills, 1981. 224 p.
52. Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. № 1. P. 130.
53. Havlík M. *The role of prosody in a Czech talk-show*. Philadelphia, 2019. 76 p.
54. Hofstede G. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks: Sage., 2001. 596 p.
55. Kecskes I. *Intercultural pragmatics*. New York: OUP, 2014. 800 p.
56. Mills S. *Discourse*. London, New York, 1997. 177 p.
57. Searle J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge, 1969. 203 p.
58. Silverman D. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. Beginning Research*. 1993. 36 p.
59. Song L. The Role of Context in Discourse Analysis. *The Journal of Language Teaching and Research*. 2010. № 6. Vol. 1. P. 876–879.
60. State of the Union presidential address. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/president-government-official> (Last accessed: 11.09.2024).
61. Strawson P. F. Intention and convention in speech acts. *Philosophical Review*. 1964. Vol. 73 (4). P. 439–460.
62. Stubbs M. *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Chicago, 1983. 288 p.

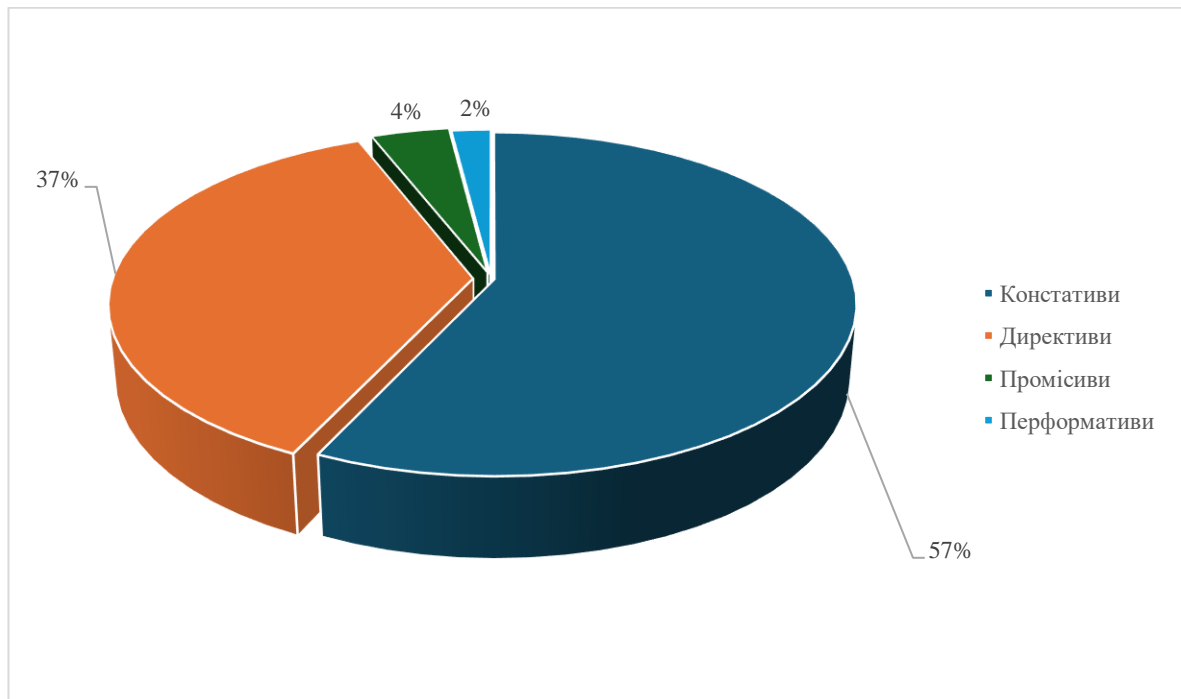
63. Van Dijk T. A. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. London, 2008. 409 p.
64. Van Dijk T. A. Political discourse and ideology. *Jornadas del*. 1999. P. 178–189.
65. Van Dijk T. A. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. London, 1981. 331 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

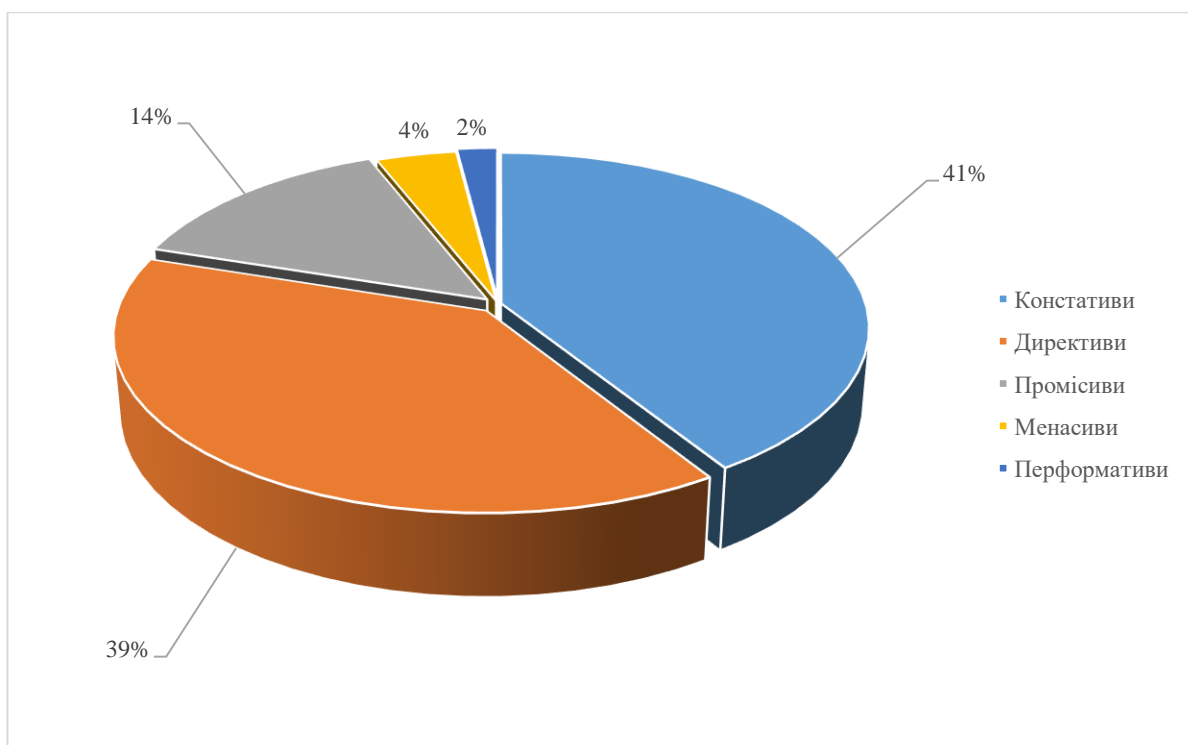
1. Barack Obama “*State of the Union*” Address 2009. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-1> (Last accessed: 28.10.2024).
2. Barack Obama “*State of the Union*” Address 2016. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-19> (Last accessed: 28.10.2024).
3. George Washington “*State of the Union*” Address 1790. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/first-annual-address-congress-0> (Last accessed: 28.10.2024).
4. George W. Bush “*State of the Union*” Address 2002. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-22> (Last accessed: 28.10.2024).
5. George W. Bush “*State of the Union*” Address 2008. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-18> (Last accessed: 28.10.2024).
6. Joseph Biden “*State of the Union*” Address 2021. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-3> (Last accessed: 28.10.2024).
7. Joseph Biden “*State of the Union*” Address 2023. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-state-the-union-29> (Last accessed: 28.10.2024).

ДОДАТОК А

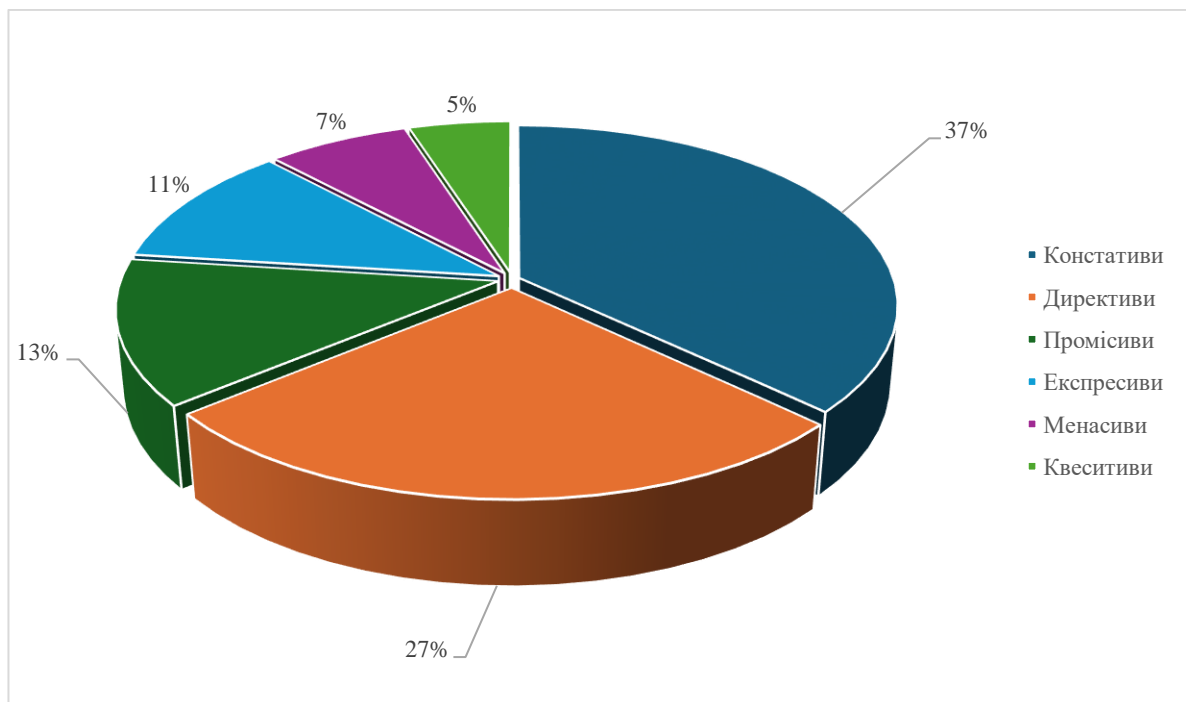
Діаграма 2.3.1. Частотний аналіз використання мовленнєвих актів у політичному посланні Дж. Вашингтона “Про стан країни” 1790 року

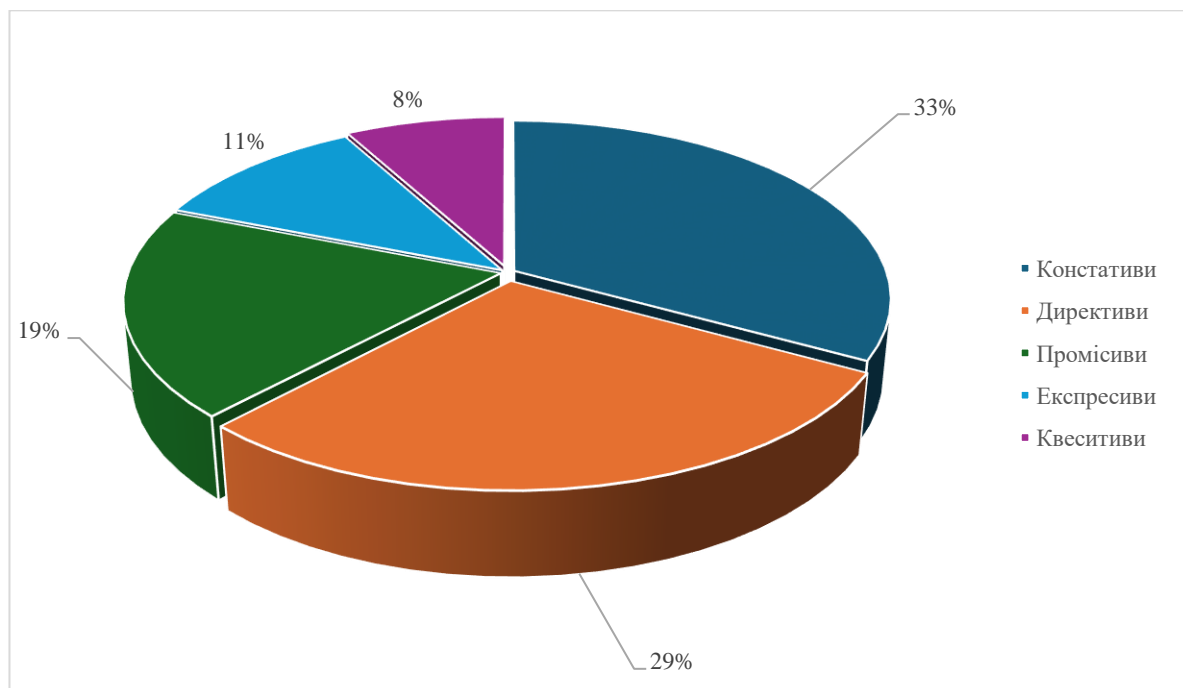
Діаграма 2.3.2. Частотний аналіз використання мовленнєвих актів у політичних посланнях Дж. Буша “Про стан країни” 2002 / 2008 років

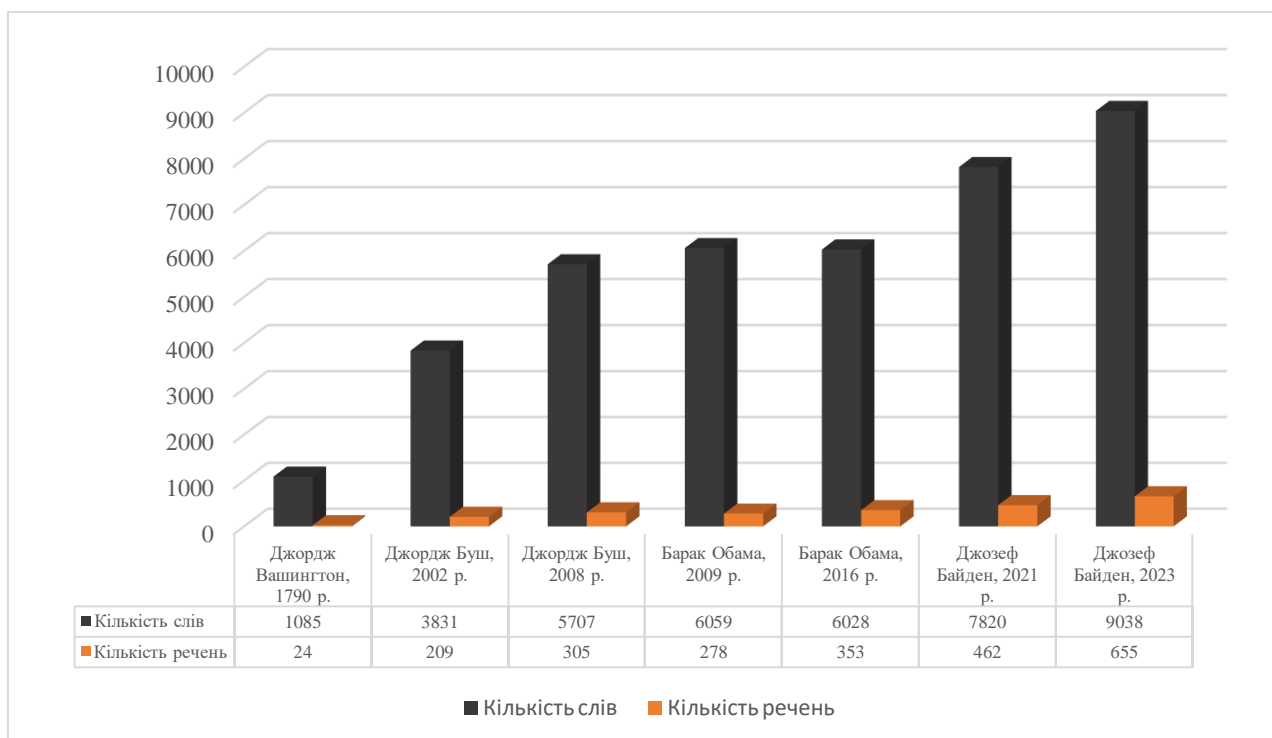
Діаграма 2.3.3. Частотний аналіз використання мовленнєвих актів у політичних посланнях Б. Обами “Про стан країни” 2009 / 2016 років

Діаграма 2.3.4. Частотний аналіз використання мовленнєвих актів у політичних посланнях Дж. Байдена “Про стан країни” 2021 / 2023 років

Діаграма 2.3.5. Динаміка обсягу слів та речень у зверненнях президентів США “Про стан країни” XVIII та XXI століть

ABSTRACT

of the MA thesis “State of the Union Address as a Political Discourse Genre” (Kharkiv, 2024)

written by **Olena S. Koriak** (research advisor – **I.I. Morozova, PhD**)

This thesis examines the U.S. Presidents’ “*State of the Union*” addresses through a discursive and pragmatic perspective. This approach highlights the unique textual and discursive features of the American political discourse by focusing on the evolution of lexical, grammatical, and pragmatic elements in these speeches over time. The **relevance of this study** consists in identification of how the diachronic changes in these features contribute to the formation of public opinion and national ideology.

The research **aims to** point out lexical, stylistic and socio-pragmatic features of the “State of the Union” addresses of U.S. presidents by examining them from a historical perspective.

Achieving this goal necessitates addressing the following **objectives**:

- to study the concept of political discourse by analyzing its structure and functional features that impact the audience;
- to define the genre of presidential addresses within the framework of political discourse, emphasizing their unique characteristics and communicative functions;
- to consider the classification of speech acts as a fundamental tool for analyzing U.S. political discourse in different historical periods;
- to identify the speech act characteristics within presidential addresses of the 18th / the 21st centuries, concentrating on their pragmatic functions and frequency, and to conduct a comparative analysis of these elements across historical speeches;
- to analyze the lexical and grammatical features of U.S. presidential messages of the 18th / the 21st centuries, evaluating how these elements have evolved over time.

The **object-matter** of this research is the “State of the Union” addresses delivered by U.S. Presidents in the 18th and 21st centuries. The **subject-matter** of the

study is the socio-pragmatic, lexical and stylistic features of these political addresses, their communicative functions, the inherent speech acts, characteristics of formal style, and the impact of these elements on the audience's cognitive perception as well as on the formation of the sociopolitical context over time.

The **scientific novelty** of this research is in the first comprehensive analysis of the socio-pragmatic and lexical-grammatical characteristics of U.S. Presidents' "State of the Union" addresses from a historical perspective.

The **applied value** of the research is reflected in its potential use in specialized courses in general linguistics (section "Language and Sociopolitical Communication"), lexicology (section "Lexical and Grammatical Features of Political Discourse"), theoretical grammar (section "Classification of Speech Acts"), studies on the impact of political rhetoric on public opinion (section "Communicative Strategies of Presidential Addresses"), as well as in the course on American studies (section "The Political System of the United States").

The **structure** of this thesis includes an introduction, two chapters with conclusions to each of them, general conclusions, a bibliography (65 entries), a list of illustrative sources, an appendix, and an abstract.

The **first chapter** establishes the theoretical framework of the thesis by reviewing various approaches to classifying and defining key textual characteristics in political discourse, particularly within the genre of presidential addresses, as well as relevant theories of speech acts in this context.

The **second chapter** analyzes in detail the peculiarities of U.S. Presidents' "State of the Union" addresses in their lexical, grammatical, and pragmatic aspects. The lexical and grammatical analysis emphasizes changes in language use over time, demonstrating shifts in rhetorical approaches. At the pragmatic level, the chapter examines the use and frequency of speech acts in different historical periods, revealing the evolution of communicative strategies in political discourse.

The **primary outcomes** of the research are outlined in the article to be published in the collection of students' scientific works "Young Professionals – the Future of Science". 2024. No. 16.